

POTWIERDZENIE WSPÓŁPRACY Z SB ORAZ IDENTYFIKACJA TW PS. „BOLEK”

Nigdzie też nie jest napisane, że Wałęsa to „Bolek”

Wypowiedź Lecha Wałęsy,
„Wprost”, 25 marca 2007 r.¹

Na zachowanej w archiwach Instytutu Pamięci Narodowej kserokopii karty ewidencyjnej E-14² Służby Bezpieczeństwa w Gdańsku dotyczącej Lecha Wałęsy, syna Bolesława i Feliksy, urodzonego 29 września 1943 r. w Popowie, elektromontera w Stoczni Gdańskiej im. Lenina, w dniu 19 czerwca 1976 r. napisano: „Materiały nr 12535 Wydz[iału] III znajdują się w Archiwum Wydziału »C« KW MO w Gdańsku do nr I-14713 z powodu niechęci do współpracy”³.

Aby zrozumieć treść tego krótkiego zapisu, niezbędna jest znajomość zasad ewidencji operacyjnej, specyficznego języka i symboli, jakimi posługiwała się SB, a także ich analiza i weryfikacja z innymi dostępnymi źródłami historycznymi. Podstawową kwestią jest rozszyfrowanie wymienionych w zapisie dwóch numerów. Pierwszy z nich – nr 12535, jest numerem liczby porządkowej dziennika rejestracyjnego SB w Gdańsku, w którym odnotowywano wszystkie tzw. zainteresowania operacyjne, w tym również fakt rejestracji kolejnych tajnych współpracowników SB. Pod tym numerem 29 grudnia 1970 r. Wydział III KW MO w Gdańsku zarejestrował tajnego współpracownika o pseudonimie „Bolek”⁴. Dzień później, 30 grudnia 1970 r., zgodnie z zasadami ewidencjonowania danych o oso-

¹ *Jeszcze zrobię porządek! Z Lechem Wałęsą, byłym prezydentem RP, rozmawiają Grzegorz Pawelczyk, Marcin Dzierżanowski i Katarzyna Nowicka*, „Wprost”, 25 III 2007.

² Na temat różnego typu kartotek i kart ewidencyjno-sprawdzeniowych (w tym również karty E-14) będących w obiegu MSW zob. m.in.: M. Komaniecka, *Organizacja i funkcjonowanie kartotek ogólnoinformacyjnej i zagadnieniowej aparatu bezpieczeństwa*, [w:] *Wokół teczek bezpieki – zagadnienia metodologiczno-źródłoznawcze*, pod red. F. Musiała, Kraków 2006, s. 231–262; J. Piłat, *Zasady prowadzenia, funkcjonowanie oraz rola ewidencji operacyjnej SB z uwzględnieniem przydatności zachowanych materiałów ewidencyjnych w bieżącej pracy Instytutu Pamięci Narodowej*, [w:] *W kręgu „teczek”. Z badań nad zasobem i funkcjami archiwum Instytutu Pamięci Narodowej*, pod red. J. Bednarka i P. Perzyny, Łódź–Toruń 2006, s. 149–166.

³ Por.: IPN Gd 00201/48, t. 1, Karta ewidencyjna E-14 dotycząca L. Wałęsy, k. 41–42; IPN 00552/48, t. 1, Karta ewidencyjna E-14 dotycząca L. Wałęsy, k. 111–112 (zob. aneks źródłowy nr 1 i aneks ilustracyjny nr 1). Oryginał karty E-14 dotyczącej Lecha Wałęsy jeszcze w dniu 5 VI 1992 r. znajdował się w szafie pancernej szefa UOP. Przed usunięciem karty z archiwów MSW w UOP sporządzono jej kserokopię. Zob. m.in. rozdział *Akta TW ps. „Bolek” (1992)* oraz aneks źródłowy nr 58 i 84.

⁴ Por. IPN 00552/48, t. 1, Kopia usuniętej karty z dziennika rejestracyjnego z pseudonimami agentury Wydziału III KW MO w Gdańsku, rejestrowanej w dniu 29 XII 1970 r. (zob. także aneks ilustracyjny

bach będących w zainteresowaniu MSW, gdańska SB przesłała do Wydziału I Biura „C” MSW kartę EO-4/68 zarejestrowanego pod nr. 12535 L. Wałęsy⁵.

Drugi numer – I-14713⁶, jest numerem archiwalnym akt agenturalnych TW ps. „Bolek”, które w czerwcu 1976 r. złożono w Wydziale „C” (archiwum i ewidencja operacyjna) KW MO w Gdańsku z powodu wyrejestrowania TW z sieci agenturalnej w dniu 19 czerwca 1976 r. Zdjęcie z ewidencji operacyjnej wspomnianego TW nastąpiło, jak napisano: „z powodu niechęci do współpracy”. Zarówno data zdjęcia z ewidencji TW ps. „Bolek” – 19 czerwca 1976 r., jak i numer archiwalny akt agenturalnych – I-14713, również są zgodne z zapisami w dzienniku rejestracyjnym⁷. Ponadto istnienie wspomnianej karty E-14 oraz fakt złożenia akt agenturalnych TW ps. „Bolek” o nr. I-14713 do archiwum Wydziału „C” KW MO w Gdańsku w czerwcu 1976 r. potwierdzono podczas kwerendy dziennika korespondencyjnego⁸ byłego Wydziału „C” w Gdańsku. Z zapisu pod nr. 342 wynika, że pismem przewodnim oznaczonym L.dz. MAG 00342/76 z 22 czerwca 1976 r. do Wydziału I Biura „C” MSW przesłano karty E-14, dotyczące m.in. materiałów archiwalnych TW ps. „Bolek” oznaczonych wspomnianą wcześniej sygnaturą I-14713⁹.

Poza wymienionymi już dokumentami: kartą E-14 oraz dziennikami rejestracyjnymi i korespondencyjnymi SB w Gdańsku, innym ważnym źródłem identyfikującym TW ps. „Bolek” są zachowane w wersji oryginalnej dwa tzw. rekordy informatyczne Zinte-

nr 3). Podobnie jak w przypadku karty E-14, przed usunięciem tej strony z dziennika rejestracyjnego w UOP sporządzono jej kserokopię. Na temat okoliczności wyrwania wspomnianej karty z dziennika rejestracyjnego po 5 VI 1992 r. zob. rozdział *Niszczenie akt w Gdańsku (1993–1995)*. Autentyczność kserokopii karty z dziennika rejestracyjnego nie budzi wątpliwości. Dzięki pomocom ewidencyjnym znajdującym się w archiwum gdańskiego IPN potwierdziliśmy personalia, pseudonimy i numery rejestracyjne dwóch tajnych współpracowników zarejestrowanych w ewidencji operacyjnej Wydziału III w Gdańsku dnia 29 XII 1970 r., których odnotowano na tej samej karcie dziennika rejestracyjnego, co TW ps. „Bolek”. Chodzi o TW ps. „Jaś” (nr rej. 12532) i TW ps. „Waldemar” (nr rej. 12537). Zob.: IPN 00552/48, t. 1, Kopia usuniętej karty z dziennika rejestracyjnego... (zob. aneks ilustracyjny nr 3); IPN Gd 0046/802, t. 3, Dziennik korespondencyjny, k. 19 (nr sprawy 227) i 117 (nr sprawy 119).

⁵ IPN Gd 0046/802, t. 1, Dziennik korespondencyjny, k. 78 (nr sprawy 240). Zob. aneks ilustracyjny nr 2. Karty EO-4 informowały o zainteresowaniu SB daną osobą, stąd obok personaliów wymieniano numer rejestracyjny, ale bez podawania charakteru zainteresowania. Szerzej na ten temat zob.: E. Zając, *Akta operacyjne Służby Bezpieczeństwa – wybrane problemy warsztatowe w świetle przepisów i procedur obowiązujących w pionie „C”*, „Zeszyty Historyczne WiN-u”, 2003, nr 19–20, s. 345; *Słowniczek niektórych pojęć używanych w resorcie*, <http://www.ipn.gov.pl/portal/pl/305/5622/>.

⁶ Liczba rzymska „I” umieszczona przed lub po numerze 14713 oznacza w tym wypadku akta tajnego współpracownika. W późniejszym okresie (w latach osiemdziesiątych), przy okazji tworzenia informatycznego systemu gromadzenia danych oraz mikrofilmowania akt archiwalnych i po złożeniu ich w takiej formie do archiwum, liczbę rzymską „I” zastępowano często liczbą arabską „1”. Szerzej na temat archiwizacji akt operacyjnych SB, w tym także teczek personalnych i teczek pracy (roboczych) tajnych współpracowników, zob.: IPN Gd 0046/415/II, *Zarządzenie nr 049/85 Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 8 lipca 1985 w sprawie organizacji i zasad postępowania z materiałami archiwalnymi w resorcie spraw wewnętrznych*, k. 9–10; M. Komanińska, *Dzienniki korespondencyjne, rejestracyjne, archiwalne i koordynacyjne jako źródła historyczne*, [w:] *Wokół teczek bezpieki...*, s. 272–278; E. Zając, *Ślad pozostaje w aktach. Wybrane zagadnienia dotyczące funkcjonowania ewidencji operacyjnej w latach 1962–1989*, [w:] *ibidem*, s. 281–300.

⁷ Zob. IPN 00552/48, t. 1, Kopia usuniętej karty z dziennika rejestracyjnego...

⁸ Na temat rodzajów dzienników SB, w tym dzienników korespondencyjnych, zob. M. Komanińska, *Dzienniki korespondencyjne, rejestracyjne...*, s. 263–280.

⁹ Por. IPN Gd 0046/802, t. 5, k. 39 (zob. aneks ilustracyjny nr 2).

growanego Systemu Kartotek Operacyjnych MSW¹⁰. W obu zapisach komputerowych ZSKO z 1988 i 1990 r., dotyczących Wałęsy, napisano „TAJNY WSPÓŁPRACOWNIK” i dodano następującą informację: „Dnia 19 VI [19]76 r. zdjęto z ewidencji, powód: NIE-CHEĆ DO WSPÓŁPRACY. Materiały archiwalne numer 14743/1 złożono w WUSW GDAŃSK PION »C«”¹¹. Mamy zatem potwierdzenie informacji zawartych w karcie E-14 i dzienniku rejestracyjnym SB w Gdańsku. W zapisie sygnatury akt agenturalnych popełniono jednakże jeden błąd. Otóż w obu zapisach ZSKO błędnie wpisano numer archiwalny akt TW ps. „Bolek” – zamiast: „14713/1”, napisano: „14743/1”. Przed laty, przy okazji procesu lustracyjnego Wałęsy, na ten fakt zwracało uwagę kierownictwo archiwum MSW¹², chociaż nie próbowało tej pomyłki w żaden sposób wyjaśnić, uznając zapewne, że skoro we wszystkich innych dokumentach – karcie E-14 oraz dziennikach rejestracyjnym i korespondencyjnym – numer archiwalny wpisano poprawnie, to nie warto tego tłumaczyć. Z całą pewnością należy potraktować tę sprawę jako zwykłą pomyłkę wynikającą z faktu, że pierwotnie na karcie wzoru E-14 funkcjonariusz SB pomylił się i zamiast cyfry „1” w numerze archiwalnym wpisał „4”. Fakt ten został prawdopodobnie od razu zauważony, o czym świadczy naniesiona odręcznie korekta na karcie E-14¹³. Jednak dla jasności niniejszej analizy warto odwołać się do kluczowego w tej materii argumentu. Otóż analiza pomocy ewidencyjnych SB w archiwum IPN w Gdańsku dowodzi, że w odróżnieniu od akt oznaczonych nr. 14713/1 (zapisanym również w formie: I-14713, I 14713, 14713-I lub 14713/I), które dotyczyły L. Wałęsy, pod nr. 14743/1 (zapisanym również w formie: 14743/I) Wydział II KW MO w Gdańsku zarejestrował akta agenturalne TW ps. „Wojtek” dotyczące Józefa Majewskiego¹⁴.

Identyfikację TW ps. „Bolek” potwierdza również zachowana w formie kserokopii notatka służbowa młodszego inspektora Wydziału III „A” KW MO w Gdańsku st. szer. Marka Aftyki z 21 czerwca 1978 r. Odnosi się ona bowiem do „analizy akt archiwalnych nr I 14713 dot[yczących] ob. WAŁĘSA LECH”¹⁵. Aftyka napisał w niej: „Wymieniony do współpracy z organami bezpieczeństwa pozyskany został w dniu 29 XII 1970 r.¹⁶ jako

¹⁰ ZSKO był informatycznym systemem gromadzenia danych o osobach będących w zainteresowaniu służb specjalnych PRL. Istnieje w dwóch wersjach: „88” – obejmującej zapisy z 1988 r., i „90” – z 1990 r. Zob. m.in.: M. Grocki, *Konfidenci są wśród nas...*, Warszawa, bdw, s. 22; *Słowniczek niektórych pojęć... Szerzej na ten temat zob. IPN Gd 0046/413, Zarządzenie nr 0053/89 ministra spraw wewnętrznych z dnia 20 VI 1989 r. w sprawie rozwoju informatyki w resorcie spraw wewnętrznych. Koncepcja rozwoju informatyki w resorcie spraw wewnętrznych do 2000 r.*, Warszawa 1989, s. 26–27, 32–34.

¹¹ Por. IPN 00552/48, t. 1, k. 108–109. Zob. także wydruki ZSKO z 1988 i 1990 r. w aneksie źródłowym nr 2 i aneksie ilustracyjnym nr 4–5.

¹² Zob. IPN 00552/48, t. 1, Informacja UOP na temat L. Wałęsy s. Bolesława, ur. 29 IX 1943 r. w Popowie, b.d., k. 84–85.

¹³ Por. aneks ilustracyjny nr 1.

¹⁴ Por. Wypis z kartoteki odtworzeniowej byłej SB WUSW w Gdańsku dotyczący J. Majewskiego, OBUiAD IPN w Gdańsku.

¹⁵ IPN 00552/48, t. 1, Notatka służbowa młodszego inspektora Wydziału III „A” KW MO w Gdańsku st. szer. M. Aftyki dotycząca przeglądu akt archiwalnych L. Wałęsy, Gdańsk, 21 VI 1978, k. 93 (zob. aneks źródłowy nr 4 i aneks ilustracyjny nr 29). Naukową analizę wszystkich dokumentów, również tych zachowanych jedynie w formie kserokopii, przeprowadzono w następnych rozdziałach książki oraz w aneksie źródłowym.

¹⁶ Wydaje się jednak, że do „pozyskania” do „współpracy z organami bezpieczeństwa” mogło dojść podczas osadzenia L. Wałęsy w areszcie w dniu 19 XII 1970 r. (miał w nim przebywać cztery dni), zaś w dniu 29 XII 1970 r. odnotowano jedynie ten fakt w dzienniku rejestracyjnym (w tym dniu zarejestrowano większą

TW ps. »BOLEK« na zasadzie dobrowolności¹⁷ przez st. insp. Wydz[iału] II KW MO w Olsztynie kpt. E[dwarda] Graczyka¹⁸. Podczas procesu lustracyjnego Wałęsy Aftyka „zeznał, że był w 1978 r. młodym funkcjonariuszem, pozostającym w służbie od dwóch miesięcy, któremu polecono sporządzić analizę akt TW »BOLEK« o nr I 14713”¹⁹.

Prawdziwość notatki M. Aftyki potwierdza również inny dokument SB. Chodzi o kopię notatki służbowej mjr. Czesława Wojtalika i mjr. Ryszarda Łubińskiego z rozmowy, którą 6 października 1978 r. na terenie Gdańskich Zakładów Mechanizacji Budownictwa „ZREMB” wspomniani funkcjonariusze przeprowadzili z L. Wałęsą. Jej celem było „ponowne pozyskanie” Wałęsy do współpracy ze Służbą Bezpieczeństwa. Już na wstępie autor notatki mjr Wojtalik napisał: „w dniu 6 X 1978 r. w godz. 11.00–12.20, wspólnie z mjr. R[yszardem] Łubińskim, przeprowadziłem rozmowę operacyjną z ob. Lechem Wałęsą, byłym TW ps. »Bolek«, aktualnie rozpracowywanym w sprawie krypt[onim] »Bolek«”²⁰.

W połowie lat osiemdziesiątych, przy okazji wewnętrznego dochodzenia związanego z ucieczką na Zachód Eligiusza Naszkowskiego, identyfikacji TW ps. „Bolek” dokonał także mjr Adam Styliński z Biura Studiów SB MSW: „Pierwszy etap działań polegał na »przedłużeniu działalności« TW ps. »Bolek«, tj. L[echa] Wałęsy, o minimum 10 lat”²¹.

Ustalenie personaliów TW ps. „Bolek” pośrednio potwierdza także analiza jego własnych doniesień agenturalnych. Przykładowo, w jednym z nich, z 22 kwietnia 1971 r., donosił: „Dziś o godz. 11.00 było spotkanie z redaktorem »Życia Warszawy«. Omawiane były sprawy dalszych bolączek załogi i wnioski. Było także wytłumaczenie się redaktora, dlaczego nie opublikował całości wywiadu, który miał miejsce w początkach lutego. Redakt[or] ten ma świetną pamięć, zapamiętał wszystkich i po nazwiskach się zwracał do nas (rzecz dziwna)”²². Kwerenda prasowa „Życia Warszawy” z pierwszej połowy 1971 r. pozwala stwierdzić, że chodziło prawdopodobnie o redaktora Jerzego Redlicha, który na tych łamach podejmował tematykę związaną z gospodarką morską, a po Grudniu ’70 odbył kilka

liczbę tajnych współpracowników). Niestety, „notatka służbowa (kopia maszynopisu) sporządzona przez insp. Wydz[iału] II kpt. [Edwarda] Graczyka (podpis nieczytelny) z dnia 19 XII 1970 r. z rozmowy przeprowadzonej z Lechem Wałęsą” po 5 VI 1992 r. została usunięta z akt archiwalnych SO krypt. „Arka”. Zob. Notatka służbowa por. Krzysztofa Bollina z Delegatury UOP w Gdańsku na temat archiwaliów dotyczących TW ps. „Bolek”, Gdańsk, 20 VI 1991, w zbiorach autorów (zob. aneks źródłowy nr 56).

¹⁷ Stosowana przez SB formuła o pozyskaniu jakiejś osoby do współpracy „na zasadzie dobrowolności” była dość typowa i powszechnie stosowana w dokumentach. Stąd też, w sytuacji, kiedy nie dysponujemy pełnym materiałem źródłowym (tzw. teczką personalną TW), nie powinna być traktowana jako do końca wiarygodna. Zważywszy na klimat pogrudniowej pacyfikacji Trójmiasta w 1970 r., zadania wyznaczane przez SB (doraźne wykorzystanie osób zwerbowanych do współpracy w celu „rozładowania napiętej sytuacji”) oraz stosowane wówczas przez nią metody perswazji (również przemoc fizyczna) i naciski, można chyba założyć, że większość przeprowadzonych w tamtym czasie pozyskań wynikała ze strachu i szantażu.

¹⁸ IPN 00552/48, t. 1, Notatka służbowa młodszego inspektora Wydziału III „A” KW MO w Gdańsku st. szer. M. Aftyki..., k. 93.

¹⁹ IPN 575/8, Orzeczenie sędziów Sądu Apelacyjnego w Warszawie wraz z uzasadnieniem wyroku w sprawie lustracyjnej L. Wałęsy, Warszawa, 11 VIII 2000, k. 3161–3179 (zob. aneks źródłowy nr 86).

²⁰ IPN 00552/48, t. 1, Notatka służbowa mjr. Cz. Wojtalika i mjr. R. Łubińskiego z rozmowy z L. Wałęsą w dniu 6 X 1978 r., Gdańsk, 9 X 1978 r., k. 96 (zob. aneks źródłowy nr 5 i aneks ilustracyjny nr 30).

²¹ IPN BU 01619/14, *Uzupełnienie oświadczenia*, mjr A. Styliński, Warszawa, 9 V 1985, k. 225–226 (zob. aneks źródłowy nr 35 i aneks ilustracyjny nr 36).

²² IPN Gd 003/14, t. 33, Doniesienie TW ps. „Bolek” przekazane podczas spotkania z kpt. H. Rapczyńskim w hotelu „Jantar” w Gdańsku, Gdańsk, 22 IV 1971, k. 72 (zob. aneks źródłowy nr 10 i aneks ilustracyjny nr 9).

podróży reporterskich do Gdańska. 10 lutego 1971 r. J. Redlich zamieścił w „Życiu Warszawy” artykuł zatytułowany *Mówią gdańscy stoczniowcy. „Zrozumiano nasze intencje”*, który potwierdza informację przekazaną przez TW ps. „Bolek” na temat wcześniejszego spotkania dziennikarza ze stoczniowcami. Z artykułu Redlicha jednoznacznie wynika, że jego rozmówcą w Stoczni Gdańskiej był m.in. właśnie L. Wałęsa. „Moimi rozmówcami nie byli ludzie przypadkowi. Henryk Lenarciak, Lech Wałęsa – wyposażeniowcy z Wydziału W-4, Ludwik Piksa, Szczepan Chojnacki – kadłubowcy z Wydziału K-3. Wymieniam tylko kilku spośród moich rozmówców. Są to ci ludzie, którzy wówczas stanęli na czele protestu, zostali obdarzeni zaufaniem załogi, wybrani delegatami do rozmów z miejscowymi władzami i na spotkanie z Edwardem Gierkiem. Dziś kilku spośród nich wyposażono w mandaty członków rad zakładowych i robotniczych” – napisał Redlich²³. Z dokumentów SB wiemy, że tylko jedna z wymienionych przez Redlicha osób była zarejestrowana jako TW ps. „Bolek”. Wiadomo także, że wspomniani w artykule: Szczepan Chojnacki, Henryk Lenarciak i Ludwik Piksa nigdy nie współpracowali z SB, a dwaj pierwsi byli nawet intensywnie rozpracowywani²⁴. Ponadto z zachowanych donosów TW ps. „Bolek” wynika, że Chojnacki i Lenarciak byli przez niego inwigilowani²⁵.

Potwierdzenie związków L. Wałęsy z SB znajdujemy także w innych dokumentach SB, choć nie wymienia się w nich pseudonimu agenturalnego. W *Arkuszu ewidencyjnym* z 28 listopada 1980 r. przeznaczonego do internowania Wałęsy czytamy: „29 XII 1970 r. pozyskany do współpracy z SB. W okresie 1970–[19]72 przekazał szereg informacji dot[yczących] negatywnej działalności pracowników Stoczni”²⁶. Ważnym źródłem historycznym w tej sprawie jest także oryginał *Analizy stanu zagrożeń do sprawy obiektowej krypt. „MECHBUD”* z 15 stycznia 1979 r. dotyczącej sytuacji w Gdańskich Zakładach Mechanizacji Budownictwa „ZREMB”, w której napisano m.in., że L. Wałęsa „w czasie pracy w stoczni był wykorzystywany operacyjnie przez Służbę Bezpieczeństwa”²⁷.

W kwestii identyfikacji TW ps. „Bolek” nr 12535 należy się również odnieść do pojawiających się czasem opinii na temat rzekomego istnienia w latach 1970–1976 kilkudziesięciu tajnych współpracowników Wydziału III KW MO w Gdańsku noszą-

²³ J. Redlich, *Mówią gdańscy stoczniowcy. „Zrozumiano nasze intencje”*, „Życie Warszawy”, 10 II 1971.

²⁴ Szczegółowe informacje na temat rozpracowania Szczepana Chojnackiego i Henryka Lenarciaka podajemy w rozdziale *Rekonstrukcja działalności TW ps. „Bolek” (1970–1976)* oraz aneksie źródłowym nr 8 i 12. Natomiast Ludwik Piksa nie był w ogóle notowany przez SB.

²⁵ Zob. m.in.: IPN Gd 003/14, t. 12, Fragment opracowania i podsumowania informacji TW ps. „Bolek”, sporządzonego przez kpt. E. Graczyka, Gdańsk, marzec 1971, bez daty dziennej, k. 176 (zob. aneks źródłowy nr 8 i aneks ilustracyjny nr 7); IPN Gd 003/14, t. 12, Doniesienie TW ps. „Bolek”, przekazane podczas spotkania z kpt. H. Rapczyńskim i kierownikiem Grupy VI Służby Bezpieczeństwa kpt. Cz. Wojtalikiem w hotelu „Jantar”, Gdańsk, 27 IV 1971, k. 165–166 (zob. aneks źródłowy nr 11 i aneks ilustracyjny nr 10); IPN Gd 003/16, t. 2, Fragment doniesienia przyjętego przez kpt. H. Rapczyńskiego od TW ps. „Bolek”, Gdańsk, 26 V 1971, k. 78 (zob. aneks źródłowy nr 12 i aneks ilustracyjny nr 11). Zob. także rozdział *Rekonstrukcja działalności TW ps. „Bolek” (1970–1976)*.

²⁶ IPN 00201/48, t. 1, *Arkusze ewidencyjne osoby podlegające internowaniu*, Gdańsk, 28 XI 1980, k. 38 (zob. aneks źródłowy nr 7 i aneks ilustracyjny nr 33).

²⁷ IPN Gd 003/151, *Analiza stanu zagrożeń do sprawy obiektowej krypt. „MECHBUD”*, kpt. K. Kaziszyn, Gdańsk, 15 I 1979, k. 23 (zob. aneks źródłowy nr 6 i aneks ilustracyjny nr 31). Pojęcie „wykorzystywanego operacyjnie przez Służbę Bezpieczeństwa” było często stosowane przez SB w dokumentach i nie ma wątpliwości, że odnosi się ono do jakiejś formy współpracy danej osoby z SB. Zob. W. Frazik, F. Musiał, *Akta agenturalne w pracy historyka*, [w:] *Wokół teczek bezpieki...*, s. 325.

cych wspomniany pseudonim, będących w dodatku zatrudnionych w Stoczni Gdańskiej im. Lenina. Wiele razy po ten argument sięgał sam L. Wałęsa: „Równie dobrze mogliby ze mnie zrobić Felka. W samym Gdańsku agentów SB o pseudonimie »Bolek« było podobno 56. Wzięli więc trochę dokumentów z różnych teczek i zrobili ze mnie pięćdziesiątego siódmego. Proste!”²⁸. W rzeczywistości w latach 1970–1976 pion III gdańskiej SB dysponował łącznie czterema tajnymi współpracownikami o pseudonimie „Bolek”, z czego tylko jeden – rejestrowany pod nr 12535 – pracował w Stoczni Gdańskiej, i to na Wydziale W-4. Pozostali trzej TW ps. „Bolek” nie mieli ze stoczną nic wspólnego, a nawet nie mieszkali w Gdańsku²⁹.

Publikacji książkowych, prasowych i wypowiedzi, w których identyfikuje się L. Wałęsę z TW ps. „Bolek”, jest wiele. Jednak w stosunku do przytoczonych powyżej źródeł SB mają one najczęściej charakter drugorzędny i wtórny (co nie znaczy, że niektóre z nich nie są ważnym źródłem wiedzy historycznej). Przykładem może być chociażby biogram L. Wałęsy zamieszczony w pracy zbiorowej *To nie na darmo... Grudzień '70 w Gdańsku i Gdyni*³⁰ czy też książka Christophera Andrew i Wasilija Mitrochina *The Sword and the Shield. The Mitrokhin Archive and the Secret History of the KGB*. W anglojęzycznym wydaniu znajdujemy interesujący fragment odnoszący się do sprawy Wałęsy: „Pośród dokumentów SB odkrytych na początku lat 90-tych po upadku reżimu komunistycznego byłateczka pod nazwą »BOLEK«, której pełna zawartość musi dopiero zostać ujawniona, a autentyczność dokumentów ustalona, ale o której wiadomo, że zawiera rzekome szczegóły na temat roli Wałęsy jako informatora SB”³¹. Jednak przy tej okazji były archiwista KGB – Wasilij Mitrochin, ujawnił też nową informację: „Kiszczak powiedział KGB, że Wałęsę skonfrontowano z jednym z jego domniemych byłych oficerów prowadzących SB i rozmowa ta została nagrana na taśmę”³².

²⁸ *Jeszcze zrobię porządek!*...

²⁹ Chodzi o następujące osoby: Przemysław Małyszek (ur. 1954 r.) – TW ps. „Bolek” w latach 1971–1976 (nr rej. 13930); Brunon Kaszubowski (ur. 1919 r.) – TW ps. „Bolek” w latach 1974–1980 (nr rej. 18175); Jan Czarniecki (ur. 1940 r.) – TW ps. „Bolek” w latach 1974–1987 (nr rej. 18432). Zob. pismo BUiAD IPN w Gdańsku do S. Cenckiewicza, Gdańsk, 3 VII 2007. Zob. także kopie kart z kartoteki odtworzeniowej i ogólnoinformacyjnej dotyczące Przemysława Małyszka, Brunona Kaszubowskiego i Jana Czarnieckiego.

³⁰ J. Marszałec, *Dokumenty SB 1970–1980*, [w:] J. Eisler, I. Greczanik-Filipp, W. Kwiatkowska, J. Marszałec, *To nie na darmo... Grudzień '70 w Gdańsku i Gdyni*, pod red. M. Sokołowskiej, Pelplin 2006, s. 294–295. Autor opracowania przywołał ustalenia S. Cenckiewicza zamieszczone w książce *Oczami bezpieki...*

³¹ W wersji oryginalnej fragment ten brzmi następująco: „Among the SB files discovered in the early 1990s after the collapse of the Communist regime was one codenamed BOLEK, whose full contents have yet to be revealed and whose authenticity remains to be established, but which is known to contain alleged details of Wałęsa's role as an SB informer”. Ch. Andrew, V. Mitrokhin, *The Sword and the Shield. The Mitrokhin Archive and the Secret History of the KGB*, New York 1999, s. 535. W polskiej wersji brzmi on nieco inaczej: „W archiwach SB znaleziono na początku lat dziewięćdziesiątych teczkę tajnego współpracownika o pseudonimie »BOLEK«, której zawartość nie jest w pełni znana, a autentyczność dokumentów nie została do końca potwierdzona”. Ch. Andrew, W. Mitrochin, *Archiwum Mitrochina. KGB w Europie i na Zachodzie*, Warszawa 2001, s. 928. Zob. także aneks źródłowy nr 54.

³² Ch. Andrew, V. Mitrokhin, *op. cit.*, s. 535. Zdanie to w oryginale brzmi następująco: „Kiszczak told the KGB that Wałęsa had been confronted by one of his alleged former SB case officers and a conversation between them tape-recorded”. W polskiej wersji językowej (Ch. Andrew, W. Mitrochin, *op. cit.*, s. 928) zdanie to przetłumaczono w następujący sposób: „Kiszczak powiedział KGB, że Wałęsę skonfrontowano z jednym z jego byłych oficerów prowadzących SB i rozmowa ta została nagrana”.

Odrębny problem stanowią świadectwa byłych kolegów L. Wałęsy z Wydziału W-4 Stoczni Gdańskiej im. Lenina i Wolnych Związków Zawodowych Wybrzeża (m.in. Henryka Jagielskiego, Henryka Lenarciaka, Józefa Szylera, Andrzeja Bulca i Leszka Zborowskiego), a tym bardziej funkcjonariuszy SB, w tym tych zajmujących się „ochroną operacyjną” stoczni po Grudniu '70 (m.in. jednego z oficerów nadzorujących pracę rezydenta SB w stoczni z TW ps. „Bolek” – mjr. Janusza Stachowiaka z Grupy VI Wydziału III KW MO w Gdańsku), w posiadaniu których jesteśmy³³. Koncepcja naszej pracy opiera się jednak przede wszystkim na wykorzystaniu dokumentów dostępnych w archiwach. Podobnie rzecz się ma z relacjami, które wprawdzie przytaczamy w naszej książce, ale tylko takie, które były wcześniej opublikowane³⁴ bądź są łatwe do zweryfikowania, gdyż pochodzą od osób powszechnie znanych.

³³ Posiadamy m.in. ponad godzinną relację Janusza Stachowiaka nagrałą na taśmie magnetofonowej oraz czterogodzinny zapis wideo z rozmowy z nim. W obu relacjach J. Stachowiak opisuje kulisy zwerbowania TW ps. „Bolek” i historię jego współpracy z Wydziałem III SB w Gdańsku. Na temat J. Stachowiaka zob. rozdział *Ocena działalności i oficerowie prowadzący TW ps. „Bolek”* (zob. także biogram mjr. J. Stachowiaka w aneksie źródłowym nr 13 i aneksie ilustracyjnym nr 79).

³⁴ Przykładem mogą być relacje kolegów L. Wałęsy z Wydziału W-4 Stoczni Gdańskiej – Henryka Lenarciaka i Henryka Jagielskiego, którzy przewijają się w doniesieniach TW ps. „Bolek”, a których świadectwa zarejestrował Grzegorz Braun w swoim reportażu historycznym *Plusy dodatnie–plusy ujemne – o tajnym współpracowniku ps. Bolek*.

REKONSTRUKCJA DZIAŁALNOŚCI TW PS. „BOLEK” (1970–1976)

*W 1971 r. zrobiłem parę rzeczy nie fair.
Byłem młody, niedoświadczony, przestraszony*

Wypowiedź Lecha Wałęsy,
„Wprost”, 4 września 2005 r.¹

Zachowana dokumentacja dotycząca działalności TW ps. „Bolek” jest na tyle skąpa, że nie pozwala na całościowy opis i ocenę jego aktywności. Wiadomo dzisiaj, że akta archiwalne SB dotyczące Lecha Wałęsy „brakowano” bądź „prywatyzowano” przynajmniej w dwóch okresach: w latach 1989–1990, kiedy upadała Polska Ludowa, a także w latach 1992–1995².

Z dostępnych dziś źródeł historycznych wiemy, że dokumentacja MSW dotycząca L. Wałęsy stanowiła zbiór bardzo obszerny. W latach osiemdziesiątych, z uwagi zarówno na wyjątkowość osoby przywódcy „Solidarności”, jak i prowadzone wobec niego działania, SB starała się zebrać wszystkie dostępne informacje i materiały na temat jego i jego rodziny³.

Wiadomo również, że w tym samym czasie w dyspozycji MSW znajdowały sięteczka personalna i teczka pracy TW ps. „Bolek”, które 1 maja 1985 r. Wydział „C” WUSW w Gdańsku „przekazał do dyspozycji” kierownictwa Biura Studiów SB MSW⁴. W tym okresie L. Wałęsa był rozpracowywany przez SB. W Biurze Studiów znajdowały się również akta takich spraw i kombinacji operacyjnych, jak krypt. „Sąd”, „Am-

¹ *Można mnie zabić, ale nie pokonać. Z Lechem Wałęsą rozmawiają Bronisław Wildstein i Marcin Dzierżanowski*, „Wprost”, 4 IX 2005.

² Na ten temat zob. m.in. rozdziały: *Niszczenie akt w Warszawie (1992–1993)* i *Niszczenie akt w Gdańsku (1993–1995)*.

³ IPN Gd 0046/600, *Protokół zdawczo-odbiorczy dokumentacji służbowej i obowiązków Kierownika Inspektoratu 2 SB WUSW w Gdańsku*, Gdańsk, listopad 1988, k. 103/35. Na ten temat zob. także rozdział *Figurant kryptonim „Zadra” i operacje specjalne Biura Studiów Służby Bezpieczeństwa MSW (1981–1990)*.

⁴ Liczba jednostek archiwalnych (liczba tomów) dotyczących akt agenturalnych TW ps. „Bolek” jest dotąd nieznana. Zob. IPN Gd 00201/48, t. 1, Karta ewidencyjna E-14 dotycząca L. Wałęsy, k. 42; IPN 00552/48, t. 1, Karta ewidencyjna E-14 dotycząca L. Wałęsy, k. 112 (zob. aneks źródłowy nr 1 i aneks ilustracyjny nr 1). Fakt posiadania akt agenturalnych TW ps. „Bolek” przez Biuro Studiów SB MSW potwierdzają także notatki wysokich oficerów pionu SB. Zob.: IPN BU 01619/14, *Uzupełnienie oświadczenia*, mjr A. Styliński, Warszawa, 9 V 1985, k. 225–226 (zob. aneks źródłowy nr 35 i aneks ilustracyjny nr 36); IPN BU 01619/1, *Oświadczenie przebywającego na kursie KGB kpt. J. Buraka w sprawie operacji SB realizowanych wobec L. Wałęsy z udziałem E. Naszkowskiego*, Moskwa, 24 V 1985, k. 408–441 (zob. aneks źródłowy nr 36).

basador” czy „Mieszko”, które dotyczyły działań operacyjnych realizowanych wobec L. Wałęsy po 13 grudnia 1981 r.⁵ SB dysponowała także licznymi materiałami fotograficznymi i audiowizualnymi⁶ oraz aktami sprawy operacyjnego sprawdzenia i sprawy operacyjnego rozpracowania krypt. „Bolek” z lat 1978–1983, które łącznie liczyły kilkanaście tomów⁷. Poza tym, przynajmniej do połowy 1992 r., w złożonych w Wydziale Ewidencji i Archiwum Delegatury Urzędu Ochrony Państwa w Gdańsku aktach SO krypt. „Arka” (dotyczącej Stoczni Gdańskiej im. Lenina) i SO krypt. „Jesień 70” (dotyczącej rozpracowania uczestników rewolty grudniowej w 1970 r.) znajdowało się około osiemdziesięciu stron donosów TW ps. „Bolek”⁸. Ponadto w marcu 1993 r. dzięki akcji gdańskiego UOP, w czasie przeszukania mieszkania byłego szefa Inspektoratu II WUSW w Gdańsku mjr. Jerzego Frączkowskiego, „odzyskano” ponad tysiąc stron dokumentów, które dotyczyły L. Wałęsy⁹.

Chociaż wymienione powyżej archiwalia nie znajdują się dzisiaj w zasobie IPN, to na podstawie odnalezionych przez nas dokumentów można podjąć się próby rekonstrukcji i oceny działalności TW ps. „Bolek”. Obecnie, poza omówioną już dokumentacją ewidencyjną, dysponujemy czterema pełnymi (każdy po kilka stron) doniesieniami TW ps. „Bolek” (z 17, 22 i 27 kwietnia 1971 r. oraz 25 listopada 1971 r.), które w formie

⁵ IPN BU 01619/1, Oświadczenie przebywającego na kursie KGB kpt. J. Buraka..., k. 408–441 (zob. także aneks źródłowy nr 36); IPN BU 0364/127, t. 2, Plan działań realizowanych przez Biuro Studiów Służby Bezpieczeństwa MSW w ramach kombinacji operacyjnej kryptonim „Mieszko”, Warszawa, 18 X 1985, k. 280 (zob. aneks źródłowy nr 37).

⁶ Trudno dziś oszacować wielkość tego typu zbiorów MSW. Wiadomo, że dokumentacją o charakterze operacyjnym na temat Lecha Wałęsy (m.in. z podsłuchów i obserwacji) interesowało się Biuro Studiów SB MSW i kierownictwo PZPR. W notatce płk. Czesława Szewczyka z 14 V 1985 r. na temat roli Eligiusza Naszkowskiego w działaniach przeciwko L. Wałęsie czytamy: „Uczestniczył w przeglądzie videocaset w Dep. Techniki, zapoznając się tam z pracownikami i sprzętem (m.in. PDF). Videocasety dotyczyły L. Wałęsy”. IPN BU 01619/14, *Wykaz spraw, informacji i materiałów, z którymi zapoznał się lub do których miał dostęp Eligiusz Naszkowski*, płk Cz. Szewczyk, Warszawa, 14 V 1985, k. 355. Zob. także: Ch. Andrew, W. Mitrochin, *Archiwum Mitrochina. KGB w Europie i na Zachodzie*, Warszawa 2001, s. 928. SB dysponowała także materiałami zakwestionowanymi w NSZZ „Solidarność” po 13 XII 1981 r. Z jednej z notatek SB ze stycznia 1990 r. wynika, że po wprowadzeniu stanu wojennego SB zarekwirowała „645 taśm magnetofonowych, studyjnych i filmowych” na temat „Solidarności”, w tym dotyczących L. Wałęsy. Na ten temat zob. m.in. IPN BU 01476/97, *Notatka*, styczeń 1990, bez daty dziennej, bps.

⁷ Materiały SOR krypt. „Bolek” obejmujące zapewne lata 1978–1983 liczyły 14 tomów. Zob.: IPN 00552/48, t. 1, Informacja UOP na temat L. Wałęsy s. Boleśława, ur. 29 IX 1943 r. w Popowie, b.d., k. 85; IPN Gd 00201/48, t. 4, Analiza sprawy operacyjnego rozpracowania krypt. „Bolek” sporządzona przez ppor. A. Żaczka z Departamentu V MSW na potrzeby ewentualnego procesu karnego L. Wałęsy, Warszawa, 20 IV 1982, k. 32–52 (zob. aneks źródłowy nr 55).

⁸ Notatka służbowa por. Krzysztofa Bollina z Delegatury UOP w Gdańsku na temat archiwaliów dotyczących TW ps. „Bolek”, Gdańsk, 20 VI 1991, w zbiorach autorów (zob. aneks źródłowy nr 56); IPN BU 1658/1, *Protokół z przeglądu materiałów dotyczących agenturalnej działalności Lecha Wałęsy w latach 1970–1976*, Warszawa, 5 VI 1992, k. 77–83 (zob. aneks źródłowy nr 58). Na ten temat zob. m.in. rozdział *Akta TW ps. „Bolek”* (1992).

⁹ Łącznie materiał zarekwirowany przez UOP u J. Frączkowskiego liczył 54 „jackety” (mikrofiszki), co stanowiło 2612 stron dokumentów, ale nie wszystkie odnosiły się do L. Wałęsy. Pozostałe dokumenty dotyczyły m.in. Bogdana Borusewicza, Lecha Kaczyńskiego, Bogdana Lisa i Jacka Merkla. Zob. m.in. IPN BU 1658/2, Notatka służbowa gen. G. Czempińskiego dotycząca przekazania mikrofilmów odnalezionych w mieszkaniu byłego oficera Służby Bezpieczeństwa J. Frączkowskiego prezydentowi L. Wałęsie, 25 IV 1994, k. 13/11 (zob. aneks źródłowy nr 77 i 85). Zob. także rozdział *Śledztwo* (1996–1999).

oryginalnych maszynopisów (są to kolejne egzemplarze doniesień przepisanych na maszynie¹⁰) zostały odnalezione przez jednego z autorów tej pracy w gdańskim IPN. Ponadto, w podobnej formie, zachowały się – także odnalezione przez autorów – trzy fragmenty doniesień i podsumowań donosów TW ps. „Bolek” (z przełomu marca i kwietnia 1971 r., 26 maja 1971 r. i 3 października 1972 r.). Dysponujemy również kserokopiami czterostronicowego rękopiśmiennego doniesienia TW ps. „Bolek” z 12 stycznia 1971 r. oraz dwoma pokwitowaniami odbioru pieniędzy (z 18 stycznia 1971 r. i 29 kwietnia 1974 r.), które w 1982 r. SB kolportowała w celu skompromitowania L. Wałęsy. Zostały one omówione osobno w jednym z rozdziałów książki¹¹.

Wymienione doniesienia i dokumenty związane z działalnością TW ps. „Bolek” poddaliśmy krytycznej analizie i konfrontacji z innymi źródłami. Szczególnie pomocnym w tym względzie źródłem okazała się obszerna dokumentacja SO krypt. „Arka” i SO krypt. „Jesień 70”. Niezwykle ważne w procesie rekonstrukcji działalności TW ps. „Bolek” okazały się także dokumenty wytworzone przez funkcjonariuszy Urzędu Ochrony Państwa, którzy w latach 1991–1993 sporządzili dokładny spis archiwaliów dotyczących tego współpracownika gdańskiej SB, zaś w przypadku jednego z dokumentów dokonali nawet jego szczegółowego omówienia¹².

Pozyskany do współpracy z SB bezpośrednio po „wydarzeniach grudniowych” (być może 19 grudnia 1970 r.¹³) TW ps. „Bolek”, podobnie jak wiele innych osobowych źródeł informacji Wydziału III KW MO w Gdańsku zwerbowanych w tym okresie, był agentem, przed którym stawiano przede wszystkim zadania o charakterze doraźnym. Związane to było, z jednej strony, z rozpracowaniem i kontrolą osób zaangażowanych w rewoltę grudniową, z drugiej natomiast z działalnością prewencyjną wobec osób organizujących od stycznia 1971 r. wiece, protesty i strajki w Stoczni Gdańskiej. Tylko w styczniu SB odnotowała aż pięć strajków w stoczni (w dniach 4, 7, 16, 18 i 19 stycznia 1971 r.), w których łącznie wzięło udział prawie 13 tys. robotników¹⁴. W analizie wyników pracy z siecią agenturalną z lutego 1971 r. naczelnik Wydziału III SB w Gdańsku ppłk Jan Kujawa pisał: „w okresie wydarzeń grudniowych i w styczniu pozyskania TW podporządkowane były potrzebom zorganizowania szerokiego dopływu informacji o sytuacji

¹⁰ Doniesienie sporządzone odręcznie na piśmie przez tajnego współpracownika z reguły archiwizowano w teczce personalnej, zaś pierwszy egzemplarz doniesienia przepisano na maszynie (przez kalke) składano w teczce pracy. Pozostałe egzemplarze kopii doniesień przepisanych na maszynie przekazywano do spraw operacyjnych, których dotyczyła ich treść. Posługiwanie się rękopiśmiennymi doniesieniami lub nawet ich kopiami w wewnętrznym obiegu dokumentów w strukturach SB narażałoby konkretnych współpracowników aparatu bezpieczeństwa na dekonspirację (identyfikacja personaliów na podstawie charakteru pisma).

¹¹ Na temat ich wiarygodności i autentyczności zob. rozdział *Figurant kryptonim „Zadra” i operacje specjalne Biura Studiów Służby Bezpieczeństwa MSW (1981–1990)*, a także aneks źródłowy nr 15–17 i aneks ilustracyjny nr 15–18.

¹² Notatka służbowa por. Krzysztofa Bollina..., w zbiorach autorów (zob. aneks źródłowy nr 56); IPN BU 1658/1, *Protokół z przeglądu materiałów dotyczących agenturalnej działalności Lecha Wałęsy...*, k. 77–83 (zob. aneks źródłowy nr 58); IPN BU 1658/3, Notatka służbowa dotycząca odnalezienia dokumentu w sprawie roli TW ps. „Bolek” w inwigilacji jednego z przywódców gdańskiego Grudnia '70 K. Szotocha, Gdańsk, 22 XII 1993, k. 65 (zob. aneks źródłowy nr 69 i aneks ilustracyjny nr 62).

¹³ Zob. rozdział *Potwierdzenie współpracy z SB oraz identyfikacja TW ps. „Bolek”*.

¹⁴ IPN Gd 0046/350, t. 21, *Wykaz przerw w pracy w zakładach Trójmiasta w styczniu i lutym 1971 r.*, b.d., k. 42. Zob. także B. Danowska, *Grudzień 1970 roku na Wybrzeżu Gdańskim. Przyczyny – przebieg – reperkusje*, Pelplin 2000, s. 280–287.

wśród załóg zakładów pracy, a głównie spośród osób i grup, które inspirowały lub inicjowały strajki i wystąpienia. Z uwagi na powyższe, pozyskań dokonywano spośród robotników, zwłaszcza młodej generacji i mieszkańców hoteli robotniczych¹⁵.

Skalę prowadzonych działań i efekty pracy operacyjnej SB ukazują dane statystyczne z połowy stycznia 1971 r. W okresie „wydarzeń grudniowych” i bezpośrednio po nich (14–31 grudnia 1970 r.) zwerbowano do współpracy z SB 53 osoby, zaś w okresie 1–16 stycznia 1971 r. – kolejne 86 osób¹⁶. „Pozyskane źródła TW w okresie samych wydarzeń i po wydarzeniach grudniowych wywodziły się głównie spośród robotników, aktywnych uczestników zajęć i spośród komitetów strajkowych. Spośród komitetów strajkowych pozyskano 14 TW i 6 kontaktów operacyjnych” – czytamy w jednej z analiz¹⁷.

Należy założyć, że treść cytowanego powyżej dokumentu odnosi się również do TW ps. „Bolek”, który w grudniu 1970 r. należał do „aktywnych uczestników zajęć”, a także był członkiem „Komitetu Strajkowego”. W sporządzonej w Departamencie III MSW po grudniu 1970 r. ankiecie osobowej L. Wałęsy¹⁸ możemy przeczytać: „W trakcie zajęć grudniowych brał bezpośredni udział w zajęciach ulicznych przed KW PZPR i Komendą Miejską MO. Był jednym z kierowników demonstracji ulicznej. [...] Należał do wszystkich komitetów strajkowych, jakie istniały na terenie stoczni i na Wydz[iałe] W-4, brał udział w opracowaniu postulatów, petycji, komunikatów przez radiowęzeł. [...] Do udziału w zajęciach ulicznych włączył się pod wpływem innych. Swoją udział i bezpośrednie zaangażowanie tłumaczył tym, że nie chciał dopuścić do aktów wandalizmu i żywiołowości. Dążył do tego, aby demonstracja miała charakter spokojny i nie sprowokowała władz do użycia przemocy. Fakty te polegają na prawdzie, gdyż w czasie zajęć przed KM MO współpracował z komendantem miejskim MO, aby nie dopuścić do ekscesów¹⁹”.

¹⁵ IPN Gd 0046/81, t. 4, *Analiza wyników pracy z siecią tajnych współpracowników Wydziału III*, ppłk J. Kujawa, Gdańsk, luty 1971, bez daty dziennej, k. 128.

¹⁶ IPN Gd 003/14, t. 63, *Informacja dot. działań Wydziału III-go SB KW MO Gdańsk w okresie wydarzeń grudniowych 1970 r.*, ppłk J. Kujawa, Gdańsk, 21 VII 1971, k. 253; IPN Gd 003/14, t. 4, *Analiza wyników pracy operacyjnej Wydziału III KW MO w Gdańsku za okres od 14 XII 1970 r. do 16 I 1971 r.*, Gdańsk, 16 I 1971, k. 353.

¹⁷ IPN Gd 003/14, t. 63, *Informacja dot. działań Wydziału III-go...*, k. 253.

¹⁸ Ankieta powstała w ramach realizowanego przez Departament III MSW quasi-poufnego projektu badawczego, który od połowy lutego 1971 r. na zlecenie SB prowadziła grupa socjologów z renomowanych placówek naukowych. Podmiotem ich badań był tzw. element pogrudniowy (uczestnicy „zajęć grudniowych”, aresztowani i zatrzymani po Grudniu '70). Jednym z inicjatorów tej operacji był płk Władysław Pożoga, który wystąpił z projektem ankietyzacji osób represjonowanych w styczniu 1971 r. Zob. m.in.: IPN Gd 003/14, t. 48, Zarządzenie płk. W. Pożogi w sprawie ankietyzacji osób represjonowanych w zajęciach grudniowych, Gdańsk, 15 II 1971, k. 11; IPN BU 0296/103, t. 5 (cała jednostka archiwalna). Na ten temat autorzy przygotowują odrębną publikację, która zostanie ogłoszona drukiem na łamach czasopisma IPN „Aparat represji w Polsce Ludowej 1944–1989”.

¹⁹ IPN BU 0296/85, t. 1, Ankieta L. Wałęsy sporządzona przez funkcjonariuszy SB w ramach analizy i badania tzw. elementu grudniowego, 1971, bez dokładnej daty, k. 95–96 (zob. aneks ilustracyjny nr 19). W kontekście „współpracy z komendantem miejskim MO” należy nadmienić, że chodzi tu o wydarzenia z 15 XII 1970 r., o których wspominał wielokrotnie także L. Wałęsa. Zob.: Archiwum Centrum Dokumentacji Czynu Niepodległościowego w Krakowie, Stenogram konferencji prasowej L. Wałęsy po spotkaniu na stadionie Klubu Sportowego „Hutnik” w dniu 18 X 1980 r., kopia zapisu na CD w zbiorach autorów, stenogram nieautoryzowany (zob. aneks źródłowy nr 40); L. Wałęsa, *Droga nadziei*, Kraków 1990, s. 51–61 (zob. także aneks źródłowy nr 45); J. Gątarz, *Bohaterowie Grudnia '70 w Gdańsku i Gdyni w latach 1971–1980*, [w:] *Grudzień przed Sierpniem. W XXV rocznicę wydarzeń grudniowych*, pod red. L. Mażewskiego i W. Turka,

W 1978 r. w podobny sposób pisał o tym Marek Aftyka z Wydziału III „A” KW MO w Gdańsku w „analizie akt archiwalnych” dotyczących Wałęsy: „Celem pozyskania było rozeznanie działalności kierownictwa Komitetu Strajkowego oraz innych osób wrogo działających w czasie i po wypadkach grudniowych 1970 r. w Stoczni Gdańskiej. Ob. Wałęsa brał czynny udział w zajściach grudniowych na terenie Stoczni Gdańskiej, pod gmachem KW PZPR i pod KM MO w Gdańsku. Był on jednym z członków »Komitetu Strajkowego«, a potem utworzonej »Rady Delegatów Strajku Okupacyjnego« na terenie Stoczni Gdańskiej²⁰. W dniu 15 XII 1970 r. uczestniczył on w przekazywaniu postulatów załogi dyrekcji Stoczni. Obecni przy tym byli jeszcze trzej inni pracownicy: jeden z Wydz[iału] K-3, a dwaj z Wydz[iału] K-2 z tym, że żądania przekazywał Wałęsa. Wymieniany jako członek »Komitetu Strajkowego« usilnie zapewniał dyrekcję Stoczni, że dołoży wszelkich starań, aby utrzymać porządek. Nie uczynił jednak nic, gdy tłum stoczniowców maltretował milicjantów w okolicach drugiej bramy. Następnie ruszył na czele tłumu i udał się pod gmach KW PZPR. Wg jego relacji przed dojściem do gmachu oderwał się od tłumu i udał się pod drzwi KW PZPR celem poproszenia, aby sekretarz KW przemówił do tłumu. Niestety celu tego nie udało mu się zrealizować z powodu niemożności dotarcia do sekretarza KW. Następnie wymieniony udał się na czele pochodu pod KM MO. Wyprzedził on tłum i jako pierwszy wpadł do gmachu komendy, szukając kontaktu z komendantem. W tym samym czasie tłum zaatakował milicjantów stojących przed komendą, bijąc ich i maltretując. Po skontaktowaniu [się] z komendantem oświadczył mu, że o ile zostaną wypuszczeni więźniowie i milicja nie będzie atakować tłumu, stoczniowcy nie zaatakują komendy. Wg relacji wymienionego nie zaangażował się on ani razu w bijatykę i maltretowanie funkcjonariuszy MO. Dnia 16 XII 1970 r. o godz. 6.00 Wałęsa przebywał na terenie swojego wydziału W-4. Po pewnym czasie udał się za ludźmi jako ich delegat pod dyrekcję Stoczni. W tym dniu powiększono liczbę delegatów stoczniowców z 3 do 7. Od tej chwili wymieniony

Gdańsk 1996, s. 111. Zob. także: B. Danowska, *op. cit.*, s. 143–145; J. Eisler, *Grudzień 1970. Geneza. Przebieg. Konsekwencje*, Warszawa 2000, s. 130–135; H.M. Kula, *Grudzień 1970. Oficjalny i rzeczywisty*, Gdańsk 2006, s. 211–212, 214–215.

²⁰ Komitet Strajkowy Stoczni Gdańskiej im. Lenina został wyłoniony w dniu 15 XII 1970 r. W jego skład weszli: Zbigniew Jarosz (przewodniczący), Jerzy Górski (zastępca przewodniczącego), Lech Wałęsa, Ryszard Podhajski, Stanisław Oziębło (używa się również pisowni: Oziembło), Kazimierz Szołoch i Zofia Zejser. Skład utworzonej później Rady Delegatów Strajku Okupacyjnego – jeśli chodzi o kilkusobowy zarząd – był zbliżony do Komitetu Strajkowego. Sama Rada Delegatów liczyła 200 osób (150 reprezentowało poszczególne wydziały stoczniowe, a pozostałe 50 w większości administrację stoczniową). Z dokumentów SB wynika, że wśród członków Rady Delegatów pojawiła się nawet myśl, by przewodniczącym rady wybrać L. Wałęsę, ale ze względu na brak jednomyślności tego wyboru ostatecznie nie dokonano. Po 15 XII 1970 r. powstały także Wydziałowe Komitety Robotnicze z dwudziestoosobowym zarządem, który przyjął nazwę Stoczniowy Komitet Robotniczy. Został on jednak wchłonięty przez Radę Delegatów. Zob.: IPN Gd 003/14, t. 24, Notatka służbowa z rozmowy z K. Hajdugą, Gdańsk, 17 XII 1970, k. 172; IPN Gd 003/11, t. 4, *Plan przedsięwzięć operacyjno-rozpoznawczych w zakresie przeciwdziałania zaistniałej sytuacji strajkowej oraz wrogim wystąpieniom w zakładach pracy na terenie Gdańska*, ppłk J. Kujawa, Gdańsk, 18 XII 1970, k. 82; IPN 0748/27, *Informacja dotycząca strajków okupacyjnych na terenie województwa gdańskiego*, Gdańsk, 12 II 1971, k. 37–38. Dotychczasowi autorzy monografii poświęconych 1970 r. nie zdołali ustalić pełnego składu Komitetu Strajkowego Stoczni Gdańskiej im. Lenina. Por.: J. Eisler, *op. cit.*, s. 180, 183; H.M. Kula, *op. cit.*, s. 349 (tu pojawia się jednak informacja, że członkiem komitetu była też kobieta, choć Kula nie zdołał ustalić jej personaliów).

utracił inicjatywę na korzyść jednego z kierowników wydziału (osoba nieznana wymienionemu)²¹.

Zwerbowaną w grudniu 1970 r. i później agenturę, w tym TW ps. „Bolek”, SB wykorzystywała głównie w dwóch sprawach obiektowych:

- krypt. „Jesień 70” (prowadzonej w latach 1970–1978), której celem było m.in. „rozpoznanie źródeł i przyczyn, które doprowadziły do niezadowolenia wśród klasy robotniczej, spowodowały jej wyjście na ulice miast oraz przerwy w pracy”, „ustalenie inspiratorów zajęć”, „udokumentowanie przestępczej działalności elementów awanturniczych” oraz „operacyjne rozpoznanie i przeciwdziałanie aktualnym próbom podejmowania działalności destrukcyjnej, godzącej w prawidłowe funkcjonowanie gospodarki narodowej”²²;
- krypt. „Arka” (prowadzonej w latach 1971–1990), której celem była m.in. „koordynacja działań operacyjnych i gromadzenie materiałów dotyczących ochrony obiektu [Stoczni Gdańskiej im. Lenina], a w szczególności zapobiegania zjawiskom mającym negatywny wpływ na funkcjonowanie zakładu”²³.

Chronologicznie pierwszym z zachowanych w oryginale dokumentów dotyczących aktywności TW ps. „Bolek” jest podsumowanie jego działalności z końca marca 1971 r. autorstwa kpt. Edwarda Graczyka²⁴. Jest to najpewniej fragment doniesienia TW ps. „Bolek”, do którego dołączono wnioski i uwagi oficera prowadzącego – kpt. Graczyka. Z treści tego dokumentu wynika, że obiektem inwigilacji ze strony TW ps. „Bolek” byli pracownicy wydziału elektrycznego (W-4) Stoczni Gdańskiej im. Lenina, a zwłaszcza Józef Szyler, który na początku 1971 r. był jednym z liderów protestu pracowników W-4 domagających się upamiętnienia ofiar Grudnia '70 i spełnienia postulatów załogi²⁵. Szyler zaproponował TW ps. „Bolek” organizację nieformalnej „grupy ludzi, która by w sposób zdecydowany i nieustępliwy występowała w imieniu załogi i domagała się spełnienia postawionych postulatów”²⁶. Z donosu wynika, że grupę tę mieli współ-

²¹ IPN 00552/48, t. 1, Notatka służbowa młodszego inspektora Wydziału III „A” KW MO w Gdańsku st. szer. M. Aftyki dotycząca przeglądu akt archiwalnych L. Wałęsy, Gdańsk, 21 VI 1978, k. 93–95 (zob. aneks źródłowy nr 4 i aneks ilustracyjny nr 29).

²² IPN Gd 003/14, t. 4, *Wniosek o wszczęcie sprawy obiektowej kryptonim „Jesień 70”*, Gdańsk, 31 XII 1970, k. 7–8; IPN Gd 003/14, t. 91, *Wniosek o zakończenie sprawy obiektowej krypt. „Jesień 70”*, mjr Cz. Wojtalik, Gdańsk, 24 II 1978, k. 4.

²³ IPN Gd 028/92, R. Tomczak, *System działań operacyjnych w sprawie obiektowej kryptonim „Arka” na przykładzie Stoczni Gdańskiej im. Lenina w Gdańsku*, Legionowo 1980, praca dyplomowa napisana pod kierunkiem ppłk. Z. Cegielskiego; S. Cenciekiewicz, *Grudzień '70 w Gdańsku według tajnych współpracowników Służby Bezpieczeństwa*, „Pamięć i Sprawiedliwość”, 2003, nr 1 (3), s. 275–302; *idem*, *Stocznia Gdańska im. Lenina w sierpniu 1980 r. w optyce i działaniach Służby Bezpieczeństwa*, [w:] *Dla władzy. Obok władzy. Przeciw władzy. Postawy robotników wielkich ośrodków przemysłowych w PRL*, pod red. J. Neji, Warszawa 2005, s. 136–145.

²⁴ IPN Gd 003/14, t. 12, Fragment opracowania i podsumowania informacji TW ps. „Bolek”, sporządzonego przez kpt. E. Graczyka, marzec 1971, brak daty dziennej, k. 173–176 (zob. aneks źródłowy nr 8 i aneks ilustracyjny nr 7).

²⁵ Zob. m.in.: IPN Gd 003/14, t. 59, *Wykaz inspiratorów i organizatorów akcji mającej na celu nadanie uroczystościom 1-majowym charakteru żałobnego*, Gdańsk, 1971, bez dokładnej daty, k. 42; IPN Gd 003/14, t. 60, *Wykaz osób uczestniczących w rewolcie grudniowej 1970 r. oraz zaangażowanych w organizację strajków i protestów*, 1971, bez dokładnej daty, poz. 188 (zob. także aneks ilustracyjny nr 20–21).

²⁶ IPN Gd 003/14, t. 12, Fragment opracowania i podsumowania informacji TW ps. „Bolek”..., k. 173.

tworzyć m.in. Alfons Suszek i TW ps. „Bolek”, który jednak Szylerowi odmówił. W uwagach kpt. Graczyka czytamy: „TW »Bolek« na propozycję stworzenia takiej grupy miał odpowiedzieć, że za swoją działalność w okresie wydarzeń grudniowych miał szereg nieprzyjemności i dlatego nie chciałby się angażować. Ponadto stwierdził, że jest w nowych władzach związkowych i musi realizować linię postępowania, jaką wytyczyła Rada Oddziałowa w porozumieniu z Radą Ogólnostoczną²⁷”.

Lech Wałęsa uczestniczył w „wydarzeniach grudniowych”, był członkiem Komitetu Strajkowego i powołanej z inicjatywy dyrektora Stoczni Gdańskiej Rady Delegatów Robotniczych, zaś później z ramienia Rady Oddziałowej Związku Zawodowego Metalowców na Wydziale W-4 Stoczni Gdańskiej został społecznym inspektorem pracy²⁸. Swoją odmowę TW ps. „Bolek” tłumaczył także „szeregiem nieprzyjemności”, jakie spotkały go po Grudniu '70. Chodzi tu zapewne o zatrzymanie w sobotę 19 grudnia 1970 r. i osadzenie go na cztery dni w areszcie, gdzie był przesłuchiwany właśnie przez kpt. E. Graczyka²⁹.

Na podstawie donosu TW ps. „Bolek” z końca marca 1971 r. SB założyła „kwestionariusz operacyjny” na J. Szylera³⁰. Od tego czasu nazwisko Szylera przewijało się w dono-

²⁷ *Ibidem*. Warto w tym miejscu zauważyć, że odmowa przystąpienia TW ps. „Bolek” do nieformalnej grupy J. Szylera była zbieżna z przepisami art. 14, ust. 3 *Instrukcji o pracy operacyjnej Służby Bezpieczeństwa resortu spraw wewnętrznych* z 1 II 1970 r., w którym jest m.in. mowa: „Zadania zlecane tajnemu współpracownikowi nie mogą wpływać na aktywizację wrogiej działalności. Nie wolno mu brać udziału w czynach stanowiących przestępstwa, chyba że jego udział w nich jest uzasadniony ważnymi zadaniami w zakresie ochrony bezpieczeństwa publicznego i został mu zlecony przez funkcjonariusza”. *Instrukcje pracy operacyjnej aparatu bezpieczeństwa 1945–1989*, oprac. i wstępem opatrzył T. Ruzikowski, Warszawa 2004, s. 131. O zasadzie praworządności w pracy z tajnymi współpracownikami SB pisze Filip Musiał: *Podręcznik bezpieki. Teoria pracy operacyjnej Służby Bezpieczeństwa w świetle wydawnictw resortowych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych PRL (1970–1989)*, Kraków 2007, s. 121.

²⁸ Potwierdzenie tego, że L. Wałęsa pracował na Wydziale W-4 jako elektryk okrętowy, że brał aktywny udział w „wydarzeniach grudniowych”, był członkiem komitetu strajkowego, a potem członkiem Rady Delegatów i Komisji Robotniczej oraz działaczem związków zawodowych, znajdujemy w jego wspomnieniach. Zob. L. Wałęsa, *op. cit.*, s. 37, 59–65, 71, 75, 77. Zob. także: Relacja Alfonsa Suszka, [w:] *Grudzień 1970*, Paryż 1986, s. 131, 134; IPN Gd 003/11, t. 4, *Rada Delegatów Załogi Stoczni Gdańskiej im. Lenina*, załącznik do pisma z 18 XII 1970 r., k. 89; IPN 0748/27, *Informacja dotycząca strajków okupacyjnych...*, k. 37.

²⁹ Według SB, to właśnie od dnia 19 XII 1970 r. L. Wałęsa zaprzestał prowadzenia „szkodliwej działalności”, jak udział „w strajkach”, „zajściach ulicznych, w demonstracjach, aktach wandalizmu”. Przeprowadzona z nim wówczas „rozmowa profilaktyczno-ostrzegawcza odniosła pozytywny skutek. Po rozmowie działalność Wałęsy miała charakter pozytywny i przyczyniła się do rozładowania sytuacji na Wydz[iale] W-4 i stoczni”. IPN BU 0296/85, t. 1, Ankieta L. Wałęsy..., k. 95–96. Na temat zatrzymania L. Wałęsy w dniu 19 XII 1970 r. i czterodniowego pobytu w areszcie zob.: IPN Gd 003/14, t. 27, *Wykaz osób zatrzymanych w wypadkach grudniowych 1970 roku zatrudnionych w Stoczni Gdańskiej*, b.d., k. 83; Lech Wałęsa: *Jak chcieli zrobić ze mnie esbeka*, z L. Wałęsą rozmawiali M. Wąs i M. Sterlingow, „Gazeta Wyborcza”, 23 II 2005; R. Kamiński, *Lech Wałęsa – droga do prezydentury*, praca magisterska napisana w Instytucie Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu pod kierunkiem prof. K. Robakowskiego, Poznań 1999, s. 13 (dostępna na stronie Instytutu Lecha Wałęsy: <http://www.ilw.org.pl/publikacje.html>); J. Skórzyński, *Lech Wałęsa*, [w:] *Opis zycja w PRL. Słownik biograficzny 1956–89*, t. 1, pod red. J. Skórzyńskiego, Warszawa 2000, s. 364. Wiadomo, że przynajmniej do 5 VI 1992 r. w tomie 5 SO krypt. „Arka” na k. 298–306 znajdowała się „notatka służbowa (kopia maszynopisu) sporządzona przez insp. Wydz[iału] II kpt. [Edwarda] Graczyka (podpis nieczytelny) z dnia 19 XII 1970 r. z rozmowy przeprowadzonej z Lechem Wałęsą”. Zob. na ten temat: Notatka służbowa por. Krzysztofa Bollina..., w zbiorach autorów (zob. aneks źródłowy nr 56); IPN BU 1658/1, *Protokół z przeglądu materiałów dotyczących agenturalnej działalności Lecha Wałęsy...*, k. 81 (zob. aneks źródłowy nr 58).

³⁰ IPN Gd 003/14, t. 12, Fragment opracowania i podsumowania informacji TW ps. „Bolek”..., k. 175.

sach TW ps. „Bolek” (przynajmniej w tych, które są nam znane³¹). Kpt. E. Graczyk polecił TW ps. „Bolek”, by pozostawał „w stałym i ciągłym kontakcie z Szylerelem Józefem” oraz „kontrolował jego postępowanie i zamierzenia, ustalał wszystkie jego kontakty na Wydz[ia-
le] W-4 i stoczni”, a „w razie gdyby próbował wywołać strajk, w sposób umiejętny tempero-
wał go i rozładował sytuację”³². Natomiast „w razie zaistnienia konfliktowych sytuacji na
stoczni” TW ps. „Bolek” miał „w umówiony sposób natychmiast kontaktować się z pracow-
nikiem SB”³³. Graczyk uzupełnił swoje uwagi interesującą informacją: „W związku z tym,
że kartki z nazwiskami osób (delegatów) przekazane przez TW »Bolek« są w większości
pisane przez samych delegatów, przekazać je do Gr[upy] VI Wydz[iału] III celem spraw-
dzenia, czy nie odpowiadają charakterowi pisma anonimów, ulotek, wierszy itp.”³⁴.

Drugi z dokumentów pochodzi z 17 kwietnia 1971 r. Jest to trzypięciowa informa-
cja przekazana przez TW ps. „Bolek” podczas spotkania z kpt. Henrykiem Rapczyńskim
w hotelu „Jantar” przy Długim Targu 19 w Gdańsku³⁵. TW ps. „Bolek” informował funk-
cjonariusza SB przede wszystkim o trzech sprawach: przygotowaniach załogi Wydziału
W-4 do zakłócenia obchodów 1 maja, okolicznościach ponownego podpalenia siedziby
KW PZPR w Gdańsku oraz Józefie Szylere. Co ciekawe, TW ps. „Bolek” zdobył te in-
formacje, przebywając na zwolnieniu lekarskim. Podczas spotkania z kpt. Rapczyńskim
skarżył się na przełożonych z pracy (miał na myśli kierownika Wydziału W-4 Władysła-
wa Leśniewskiego i Mieczysława Umińskiego), którzy rozsiewali pogłoski, że będąc na
chorobowym, chodził i namawiał do strajku. „Ktoś mi chce podstawić nogę, stwierdzam,
iż na polecenie pracownika SB, będąc na chorobowym, poszedłem na Stocznię. [...] Wobec
powyższego szybko się udałem do domu i przestałem chorować” – stwierdził „Bolek”³⁶.
Za doniesienie otrzymał 500 zł wynagrodzenia³⁷. Powołując się na swoje rozmowy z Jó-
zefem Szylerelem i Janem Jasińskim oraz dyskusje zasłyszane na budowanym statku, TW
ps. „Bolek” poinformował SB, że pracownicy słuchają w czasie pracy radia, „które mówi-
ło, że są rozruchy w NRD”, a jeśli dojdzie do organizacji pochodu pierwszomajowego, to
część załogi będzie miała na rękawach „czarne opaski na znak żałoby”³⁸. W związku z tym
TW ps. „Bolek” zaproponował neutralizację organizatorów manifestacji pierwszomajo-
wej: „Jeśli chodzi o sprawę 1 Maja, ja widzę rozwiązanie tylko przez: rozmowy z jakimiś
z wyższych czynników delegacjami ze strony władz. Jeśli chodzi o sprawę uczestniczenia
ze strony przeciwnej, to powinni w niej brać udział ludzie najbardziej zadziorni i aktywni
w innym kierunku, to by rozwiązało sprawę i manifestacja jako taka mogłaby być spokojna.
Jednak takie spotkania powinny gdzieś się odbyć na 3 dni przed 1 Maja”³⁹. TW ps. „Bolek”
miał „ustalić wszelkie dyskusje, komentarze i zamiary pracowników Stoczni Gdańskiej na

³¹ Omawiany tu donos TW ps. „Bolek” odnaleziony został wśród dokumentów dotyczących rozpracowania J. Szylera w ramach SO krypt. „Jesień 70”.

³² IPN Gd 003/14, t. 12, Fragment opracowania i podsumowania informacji TW ps. „Bolek”..., k. 175.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*, t. 12, Informacja TW ps. „Bolek” przekazana podczas spotkania z kpt. H. Rapczyńskim w hotelu „Jantar”, Gdańsk, 17 IV 1971, k. 169–171 (zob. aneks źródłowy nr 9 i aneks ilustracyjny nr 8).

³⁶ *Ibidem*, k. 169–170.

³⁷ *Ibidem*, k. 171.

³⁸ *Ibidem*, k. 169.

³⁹ *Ibidem*, k. 170.

temat obchodów 1-szo Majowych⁴⁰. Na marginesie tego fragmentu doniesienia TW ps. „Bolek” warto dodać, że rozpoznanie osób pragnących zakłócić partyjny charakter obchodów pierwszomajowych w 1971 r. było w tym czasie jednym z priorytetów Wydziału III SB w Gdańsku. Co ciekawe, w sprawę zaangażowali się nie tylko szeregowi stoczniowcy i członkowie Rady Oddziałowej, ale również niektórzy działacze Komitetu Zakładowego PZPR Stoczni Gdańskiej, którzy również postulowali odsłonięcie przy bramie nr 2 stoczni tablicy pamiątkowej lub nawet pomnika poświęconego pamięci poległych w grudniu 1970 r., a w przededniu 1 maja 1971 r. zbierali pieniądze na wieńce i kwiaty oraz organizowali zbiorowe wyjazdy w celu odwiedzenia grobów kolegów⁴¹.

W sprawie podpalenia KW PZPR TW ps. „Bolek” doniósł: „Sprawa podpalenia siedziby wojewódzkiej PZPR. Słyszałem dziś, tj. 17 [kwietnia 1971 r.] o godz. 12.00, iż podpalono po raz drugi tę siedzibę, dołączono też kartkę z ostrzeżeniem, że nie macie co budować, i tak zniszczymy. Mówił mi to ślusarz z W-4, którego nazwiska nie znam, mieszka nad Delikatesami, nazwisko mogę ustalić. W poprzedniej wersji słyszałem o podpaleniu nieco wcześniej od elektryka Żmudy [chodzi najpewniej o Maksymiliana Szmudę], który z kolei słyszał komentarz w budce na statku⁴². Informację tę funkcjonariusz SB opatrzył odręcznym dopiskiem: „Sporządzono wyciąg do sprawy”. W toku kwerendy archiwalnej ustalono, że TW ps. „Bolek” był wykorzystywany w SOS krypt. „Ogień⁴³”, którą 22 kwietnia 1971 r. wszczął Wydział III KW MO w Gdańsku w związku z pożarem

⁴⁰ *Ibidem*, k. 171.

⁴¹ SB prowadziła w tym czasie kilka spraw związanych z próbą odsłonięcia tablicy upamiętniającej poległych w 1970 r. stoczniowców oraz obchodami 1 V 1971 r. (m.in. obserwację o kryptonimie „Smentarz” – chodziło o inwigilację osób odwiedzających groby poległych w grudniu 1970 r.). Stoczniowcy gromadzili się pod murem stoczniowym w okolicy bramy nr 2 także później – w dniach 6–9 V 1971 r. Zob. m.in.: IPN Gd 003/14, t. 13, Informacja o sytuacji politycznej w Stoczni Gdańskiej im. Lenina, Gdańsk, 28 IV 1971, k. 337; IPN Gd 003/14, t. 13, Komunikaty z obserwacji krypt. „Smentarz”, Gdańsk, 30 IV 1971, k. 391–392; IPN Gd 003/169, t. 2, Notatka płk. H. Stasiaka dla KW MO w Gdańsku, Gdańsk, kwiecień 1971, k. 1–3; IPN Gd 003/14, t. 47, Notatka służbowa ppor. J. Stachowiaka ze spotkania z TW ps. „Szczepan”, Gdańsk, 3 V 1971, k. 30–31; IPN Gd 003/14, t. 47, Stenogram z rozmowy kpt. E. Misztala z J. Subdą, Gdańsk, 8 V 1971, k. 13–16; IPN Gd 003/14, t. 47, Notatka służbowa kpt. E. Misztala, Gdańsk, 11 V 1971, k. 8; IPN Gd 003/16, t. 2, Notatka służbowa, kpt. A. Pomykała, Gdańsk, 14 X 1971, k. 238; IPN Gd 003/14, t. 64, Informacja na temat postawy niektórych członków partii i aktywistów związkowych w związku z rocznicą „wydarzeń grudniowych” 1970 r., Gdańsk, 12 XI 1971, k. 111–118. Szerzej na ten temat zob. J. Marszałec, *„Przyciszony wewnętrzny bunt” – pamięć Grudnia '70 na Wybrzeżu Gdańskim w latach 70. i 80.*, [w:] J. Eisler, I. Greczanik-Filipp, W. Kwiatkowska, J. Marszałec, *To nie na darmo... Grudzień '70 w Gdańsku i Gdyni*, pod red. M. Sokołowskiej, Pelplin 2006, s. 115–143. Podobna sytuacja miała miejsce również w Szczecinie. Zob.: A. Zadworny, *Opowieść o szczecińskim Czarnym Marszu*, „Gazeta Wyborcza”, 28 IV 2006; E. Krasucki, *Antypochód 1 maja 1971 r. w Szczecinie*, „Biuletyn IPN”, 2007, nr 7, s. 66–76.

⁴² IPN Gd 003/14, t. 12, Informacja TW ps. „Bolek” przekazana podczas spotkania z kpt. H. Rapczyńskim, k. 170.

⁴³ W streszczeniu materiałów SOS krypt. „Ogień” por. Wiesław Halecki napisał: „Wykorzystano osobowe źródła informacji, jak TW ps. »Bolek«, TW ps. »Skowroński«, TW ps. »Karol«, KO »M.J. «. Notatki ze spotkań z TW i KO znajdują się na stronie 82–81”. Niestety, dokumentacja SOS krypt. „Ogień” nie zachowała się. Zob. IPN Gd 003/14, t. 64, Streszczenie materiałów ze sprawy operacyjnego sprawdzenia nr 13204 krypt. „Ogień”, por. W. Halecki, Gdańsk, 1971, bez dokładnej daty, k. 152 (zob. aneks źródłowy nr 3 i aneks ilustracyjny nr 14). Wiadomo jednak, że TW ps. „Bolek” miał m.in. „ustalić nazwisko mistrza, który mówił na temat podpalenia budynku oraz na ten temat przeprowadzić z nim szczegółowo rozmowę, zmierzając do ustalenia, skąd posiada te informacje. Również na temat podpalenia nawiązać ponownie rozmowę z elektrykiem Żmudą”. IPN Gd 003/14, t. 12, Informacja TW ps. „Bolek” przekazana podczas spotkania z kpt. H. Rapczyńskim..., k. 171.

w siedzibie KW PZPR, jaki 7 kwietnia 1971 r. wybuchł w czasie prowadzonego remontu (po zniszczeniu i częściowym spaleniu budynku podczas rewolty grudniowej 1970 r.)⁴⁴.

Ponadto TW ps. „Bolek”, starając się wywiązać z zadań, jakie zlecił mu oficer prowadzący w zakresie dotyczącym Szylera, informował: „Oдноśnie Szylera nic nie ustaliłem, ponieważ dopiero dziś wrócił z urlopu. Słyszałem od niego nieco wcześniej, że ma dwa plany: 1. Skończyć kurs mistrzowski i wyjechać z Gdańska gdzieś do mniejszej miejscowości. 2. Ma szanse uciec za granicę, prawdopodobnie do NRF, o czym mi też mówił”⁴⁵. W związku z powyższym SB podjęła decyzję o przekwalifikowaniu prowadzonego na Szylera „kwestionariusza operacyjnego” w sprawę operacyjnego sprawdzenia, a „Bolek” otrzymał kolejne wytyczne: „Wykonać zadanie z poprzedniego spotkania odnośnie Szylera Józefa oraz w prowadzonej z nim rozmowie ustalić, w jaki sposób ma zamiar przekroczyć granicę państwa polskiego i zbiec do NRF”⁴⁶.

Kolejne kilkustronicowe doniesienie TW ps. „Bolek” wraz z uwagami kpt. H. Rapczyńskiego pochodzi z czwartku 22 kwietnia 1971 r.⁴⁷ Zostało najpewniej sporządzone przez TW ps. „Bolek” już 20 kwietnia, o czym świadczy dopisek: „Wtorek 16.00”. Dwa dni później, w hotelu „Jantar”, TW ps. „Bolek” przekazał je w postaci rękopisu oficerowi prowadzącemu, który z kolei przepisał doniesienie na maszynie i opatrzył własnymi uwagami⁴⁸. Treść donosu dotyczy spotkania przedstawicieli załogi stoczniowej z dziennikarzem „Życia Warszawy”, który przygotowywał reportaż na temat atmosfery panującej wśród pracowników Stoczni Gdańskiej po Grudniu '70⁴⁹. TW ps. „Bolek” ubolewał, że po pierwszym spotkaniu z redaktorem „Życia Warszawy”, które odbyło się w lutym 1971 r., nie ukazał się zapowiadany z nim wywiad⁵⁰. Liczył, że tym razem korespondent warszawskiego dziennika wywiąże się z danej obietnicy i w maju opublikuje tę rozmowę⁵¹.

⁴⁴ Zob.: IPN Gd 003/14, t. 63, *Plan operacyjnego zabezpieczenia budynku KW PZPR w Gdańsku na okres remontu oraz wyjaśnienia przyczyn powstałego pożaru*, kpt. Cz. Wojtalik, kpt. E. Misztal, Gdańsk, 10 IV 1971, k. 127–131; IPN Gd 003/14, t. 64, *Wniosek o zaniechanie dalszego prowadzenia sprawy operacyjnego sprawdzenia nr 13204 krypt. „OGIEN” i złożenie jej w archiwum Wydz. „C” tut. komendy*, kpt. Z. Ratkiewicz, Gdańsk, 20 XI 1971, k. 151; IPN Gd 003/14, t. 64, *Streszczenie materiałów...*, k. 152.

⁴⁵ IPN Gd 003/14, t. 12, Informacja TW ps. „Bolek” przekazana podczas spotkania z kpt. H. Rapczyńskim..., k. 170.

⁴⁶ *Ibidem*, k. 171.

⁴⁷ IPN Gd 003/14, t. 33, Doniesienie TW ps. „Bolek” przekazane podczas spotkania z kpt. H. Rapczyńskim w hotelu „Jantar”, Gdańsk, 22 IV 1971, k. 72–73 (zob. aneks źródłowy nr 10 i aneks ilustracyjny nr 9).

⁴⁸ Była to naturalna praktyka stosowana przez funkcjonariuszy SB. W art. 13, ust. 7 *Instrukcji o pracy operacyjnej Służby Bezpieczeństwa resortu spraw wewnętrznych z 1 II 1970 r.* czytamy: „Przyjętą informację funkcjonariusz uzupełnia własnymi uwagami i spostrzeżeniami, sprawdza zawarte w niej fakty i okoliczności, a następnie określa sposób jej wykorzystania”. *Instrukcje pracy operacyjnej aparatu bezpieczeństwa 1945–1989...*, s. 130.

⁴⁹ Chodzi najpewniej o redaktora Jerzego Redlicha. Wspominaliśmy o tym w kontekście identyfikacji TW ps. „Bolek” w rozdziale *Potwierdzenie współpracy z SB oraz identyfikacja TW ps. „Bolek”*.

⁵⁰ Ukazał się jedynie reportaż, w którym znalazła się informacja, że dziennikarz rozmawiał m.in. z L. Wałęsą. Por. J. Redlich, *Mówią gdańscy stoczniowcy. „Zrozumiano nasze intencje”*, „Życie Warszawy”, 10 II 1971, s. 1.

⁵¹ IPN Gd 003/14, t. 33, Doniesienie TW ps. „Bolek”..., k. 72. Jednak i tym razem wywiad z L. Wałęsą w „Życiu Warszawy” się nie ukazał. W kwietniu ani też w maju 1971 r. na łamach „Życia Warszawy” nie ukazał się jakikolwiek artykuł będący następstwem wizyty redaktora tego dziennika wśród załogi Stoczni Gdańskiej im. Lenina. Dopiero w czerwcu 1971 r. J. Redlich opublikował artykuł *Jak kochać morze?* („Życie Warszawy”, 19 VI 1971), ale dotyczył on perspektyw rozwoju polskiej żeglugi morskiej.

W donosie z 22 kwietnia 1971 r. TW ps. „Bolek” opisywał również niezadowolenie stoczniowców: „Nastrój wśród robotników jest dość bojowy – wystarcza tylko iskra. W pojedynkę wszyscy są ostrożni i podejrzliwi”⁵². Wspominał też o pracowniku z Wydziału W-5, którego nazwiska jednak nie zapamiętał, a który podczas spotkania z korespondentem „Życia Warszawy” miał opowiedzieć się za zdecydowaną walką o postulaty załogi „sposobem grudniowym”⁵³. TW ps. „Bolek” starał się precyzyjnie opisać postać tego stoczniowca: „Jeżeli chodzi o osobnika, który wystąpił, jest on w wieku ponad 40 lat, wysoki, szczupły, bez zębów z przodu, lekko pokryty szronem, najprawdopodobniej będzie z W-5”⁵⁴. Informację tę funkcjonariusz SB podkreślił długopisem, a w sporządzonych dzień później uwagach do doniesienia „Bolka” napisał: „W dniu 23 IV [19]71 r. ustaliłem nazwisko ww. pracownika, którym okazał się Tolwał Mieczysław – sekretarz Rady Robotniczej na Wydz[iał] W-5”⁵⁵.

TW ps. „Bolek” ponownie odniósł się także do planowanych na 1 maja kontrmanifestacji: „Prawdopodobnie Wydz[iał] »S« przygotowuje transparenty, słyszałem od elektryka (nazwisko mogę ustalić), który mi się pytał, czy to prawda. [...] Wszyscy powinni być z opaskami czarnymi i powinni pochodem przejść, składając kwiaty przy bramie drugiej, gdzie polegli koledzy, dalej iść na cmentarz i tam złożyć kwiaty. Duża ilość pracowników uważa, iż najlepiej nie brać udziału w pochodzie, a zająć się pracą domową”⁵⁶. TW ps. „Bolek” zaprezentował dwa warianty wyjścia z tej sytuacji: „1. Gdyby natura nie poskąpiła w tym dniu deszczu; 2. Naturalny jednak sposób jest: pieniądze jakieś do podziału są. Dlatego też należałoby przygotować podział tych pieniędzy, a o sposób zaciągnąć opinii całej załogi. Dyskusja z najbardziej trudnymi. Jednak wypłata powinna być wbrew oczekiwaniu dopiero po 1 Maja. Gdyby ludzie wiedzieli, że jest dla nich forsa, mogą jednak jej nie otrzymać, inaczej by patrzyli. Można by tu dołożyć sprawę reorganizacji, tzn. że przyszło jakieś pismo, które wskazuje na to, że takowa będzie przeprowadzona. Można byłoby to przeprowadzić w formie ankiety, co uważam za niewłaściwe w swoim otoczeniu, jakie etaty są niepotrzebne itp. Sama forma i styl do opracowania ludzi mądrzejszych [a] niżeli ja. Jednak sens powinien się obracać wokół tych dwóch spraw. Jestem na dole i odczucie znam jak i satysfakcję”⁵⁷.

W podsumowaniu powyższego doniesienia TW ps. „Bolek” kpt. H. Rapczyński odnotował, że w „rozmowie poza przekazaniem doniesieniem TW oznajmił, że wśród stoczniowców krążą pogłoski, że w dniu 22 IV [19]71 r. odbyło się zebranie aktywu organizacji PZPR Stoczni Gdańskiej, na którym uchwalono, że [na] pochod 1-szo Majowy pojedą tylko członkowie PZPR. Z racji tej powstały dość burzliwe dyskusje wśród załóg poszczególnych wydziałów oraz niepożądane wypowiedzi o agresywnych zamiarach, zmierzających do przekształcenia obchodów 1-szo Majowych w manifestację antypaństwową. Również nadmienił, że o ile czynniki państwowe lub społeczne nie poczynią żadnych przedsięwzięć w ustawieniu stoczniowców do obchodów 1-szo Majowych, to może dojść do niepożądanych ekscesów w czasie manifestacji. TW

⁵² IPN Gd 003/14, t. 33, Doniesienie TW ps. „Bolek”..., k. 72.

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ *Ibidem*, k. 73.

⁵⁶ *Ibidem*, k. 72.

⁵⁷ *Ibidem*.

sugerował, żeby stoczniowcom dać do zrozumienia, że zamierza się w krótkim czasie dokonać reorganizacji pod względem organizacji pracy w Stoczni, a z tym pójdą w parze zarobki pracowników fizycznych. To przyczyniłoby się do spadku agresywnych zamiarów pracowników Stoczni w dniu święta 1-szy Maja. Po 1-szym Maja poruszonych spraw można nawet nie realizować”. Kpt. Rapczyński zobowiązał TW ps. „Bolek” do monitorowania spraw związanych z obchodami pierwszomajowymi i kolejne spotkanie wyznaczył na wtorek 27 kwietnia 1971 r. na godz. 15.00⁵⁸.

W doniesieniu złożonym kpt. H. Rapczyńskiemu 27 kwietnia 1971 r. TW ps. „Bolek” po raz kolejny nawiązał do przygotowań obchodów pierwszomajowych na Wydziale W-4⁵⁹. „Bolek” opisał sytuację z soboty 24 kwietnia 1971 r., kiedy to ślusarz wyposażeniowy z W-4, Bogdan Opala, zwrócił się do niego z pretensjami jako do członka Rady Oddziałowej, zarzucając mu „tchórzostwo i brak oddania się ludziom”, którzy go wybrali. „Pytał się, dlaczego nie zbieramy na wieńce dla poległych. Ja odpowiedziałem, że po-wiem przewodniczącemu rady, a zresztą możecie powiedzieć sami. Opala wraz z innymi odnaleźli przew[odniczącego] [Henryka] Lenarciaka i w podobny sposób przedstawili sprawy” – relacjonował TW ps. „Bolek”⁶⁰. Kilka dni później „Bolek” rozmawiał na ten temat z przewodniczącym Rady Oddziałowej Henrykiem Lenarciakiem, od którego dowiedział się, że pracownicy W-4 zbierają pieniądze na wieńce (średnio po 10 zł), które w dniu 1 maja chcą złożyć pod bramą nr 2 Stoczni Gdańskiej, gdzie w Grudniu ’70 zginęli ich koledzy. Podczas posiedzenia Rady Oddziałowej w dniu 27 kwietnia Lenarciak zaproponował wybranie komitetu obchodów pierwszomajowych, w którego skład – jak podaje TW ps. „Bolek” – mieli wejść następujący przedstawiciele załogi W-4: Lech Wałęsa, Józef Szylar, Czesław M. Gawlik, Czesław Karpiński, Zygmunt Borkowski i Józef Animucki⁶¹. Zdaniem „Bolka”, „najbardziej agresywny w ostatnim czasie jest Jagielski Henryk i Jasiński Jan. Największy udział bierze jednak Jagielski, który to wysuwa kompetencje rzucenia czerwonej flagi pod trybunę i sprawy żałoby itp.”⁶².

Kpt. H. Rapczyński oraz uczestniczący w spotkaniu w hotelu „Jantar” kierownik Grupy VI Wydziału III KW MO w Gdańsku rozpracowującej stocznice kpt. Czesław Wojtalik polecieli TW ps. „Bolek” przystąpienie do powołanego przez H. Lenarciaka komitetu obchodów pierwszomajowych i „w miarę możliwości paraliżowanie” jego działalności. Kategorycznie zakazali mu jednak, gdyby pojawiła się taka propozycja, „zostać przewodniczącym wybranego komitetu organizacyjnego”⁶³. Zgodnie z zaleceniami funkcjonariuszy SB TW ps. „Bolek” miał wziąć udział w zebraniu komitetu w dniu 28 kwietnia i „w sposób umięjętny, niewzbudzający podejrzeń, nie dopuścić do składania wieńców w innych miejscach, a tylko przed bramą nr 2 i na cmentarzu, jak zostało zdecydowane na zebraniu ogólnym”⁶⁴. Podczas zebrania „Bolek” miał też

⁵⁸ *Ibidem*, k. 73.

⁵⁹ IPN Gd 003/14, t. 12, Doniesienie TW ps. „Bolek”, przekazane podczas spotkania z kpt. H. Rapczyńskim i kierownikiem Grupy VI SB kpt. Cz. Wojtalikiem w hotelu „Jantar”, Gdańsk, 27 IV 1971, k. 165–166 (zob. aneks źródłowy nr 11 i aneks ilustracyjny nr 10).

⁶⁰ *Ibidem*, k. 165.

⁶¹ *Ibidem*.

⁶² *Ibidem*.

⁶³ *Ibidem*.

⁶⁴ *Ibidem*.

zadbać o to, by na szarfach wieńców nie umieszczono „wrogich haseł”. Ponadto został zobligowany do ustalenia, „czy polega na prawdzie krążąca plotka o budowie trumien w Stoczni Gdańskiej, które mają być użyte w czasie pochodu 1-szy Maja”⁶⁵.

Kolejne dwa dokumenty będące efektem działalności TW ps. „Bolek” to zachowane jedynie w niewielkich fragmentach doniesienia, a raczej dołączone do nich uwagi sporządzone przez funkcjonariuszy SB. Pierwszy z dokumentów pochodzi z 26 maja 1971 r.⁶⁶ Z dwuzdaniowej zaledwie uwagi/opinii sporządzonej przez kpt. H. Rapczyńskiego wynika, że treść doniesienia TW ps. „Bolek” dotyczyła nieustalonego z nazwiska inżyniera z Wydziału K-3, spawacza z K-3 Szczepana Chojnackiego i wspomnianego wcześniej elektryka z W-4 Józefa Szylera⁶⁷. Drugi dokument jest z kolei fragmentem doniesienia TW ps. „Bolek” z 3 października 1972 r., które po przekazaniu przez rezydenta SB w stoczni (ps. „Madziar”), opracował i opatrzył uwagami ppor. Janusz Stachowiak⁶⁸. Z rozdzielnika, według którego przesłano kopie powyższego donosu TW ps. „Bolek”, wynika, że jego treść dotyczyła H. Jagielskiego (kryptonim rozpracowania „W-4”) oraz H. Lenarciaka (kryptonim rozpracowania „Kobra”)⁶⁹.

Ostatni z zachowanych w oryginale dokumentów na temat działalności TW ps. „Bolek” sporządzono 25 listopada 1971 r. Jest to opis spotkania, jakie w dniu 24 listopada 1971 r. z TW ps. „Bolek” odbył kpt. Zenon Ratkiewicz⁷⁰. Tego dnia „Bolek” przekazał informacje na temat zebrania przedstawicieli załogi Wydziału W-4 Stoczni Gdańskiej. Opisał nastroje niezadowolenia robotników z powodu niskich zarobków, a nawet braku pracy. Zwrócił także uwagę na zachowanie elektryka Ryszarda Zająca, który „zapytał się, jak długo mają czekać na postawienie tablicy [upamiętniającej ofiary Grudnia '70], gdyż bez przerwy mówi się o niej, a nic się nie robi. Prowadzący zebranie odpowiedział mu, że tą sprawę niech postawi na zebraniu ogólnym, jakie ma odbyć się w przyszłą środę, na co ZAJĄC, zabierając ponownie głos, powiedział: »dosyć tego odkładania od jednego zebrania do drugiego, trzeba to raz postawić«. Wypowiedź jego spotkała się z dużą aprobatą zebranych na sali”⁷¹. Informację przekazaną przez TW ps. „Bolek” na temat zaangażowania R. Zająca w sprawę upamiętnienia ofiar 1970 r. na początku grudnia 1971 r. potwierdzono dzięki doniesieniu TW ps. „Kolega”⁷². W związku z tym

⁶⁵ *Ibidem*.

⁶⁶ IPN Gd 003/16, t. 2, Fragment doniesienia przyjętego przez kpt. H. Rapczyńskiego od TW ps. „Bolek”, Gdańsk, 26 V 1971, k. 78 (zob. aneks źródłowy nr 12 i aneks ilustracyjny nr 11).

⁶⁷ *Ibidem*.

⁶⁸ IPN Gd 003/16, t. 3, Fragment doniesienia TW ps. „Bolek”, Gdańsk, 3 X 1972, k. 46 (zob. aneks źródłowy nr 13 i aneks ilustracyjny nr 12).

⁶⁹ *Ibidem*.

⁷⁰ IPN Gd 0046/576, t. 5, Informacja TW ps. „Bolek” przekazana podczas spotkania z kpt. Z. Ratkiewiczem, Gdańsk, 25 XI 1971, k. 53–54 (zob. aneks źródłowy nr 14 i aneks ilustracyjny nr 13).

⁷¹ *Ibidem*, k. 53.

⁷² *Ibidem*, k. 54. Wg ewidencji operacyjnej SB pod pseudonimem „Kolega” kryje się Jerzy Kozłowski – pracownik Wydziału W-4 Stoczni Gdańskiej im. Lenina, który od lat siedemdziesiątych blisko współpracował z L. Wałęsą. W okresie pogrudniowym TW ps. „Kolega” kontrolował działalność L. Wałęsy i bardzo często inwigilował te same osoby, co TW ps. „Bolek” (m.in. Jana Jasińskiego, Henryka Jagielskiego, Klause Bartela, Henryka Lenarciaka, Alfonsa Suszka, Ryszarda Zająca). Zasadą było, że tajni współpracownicy SB nie byli informowani przez funkcjonariuszy prowadzących, kto poza nimi także współpracuje z SB. Jednym z funkcjonariuszy, którzy sprawowali nadzór nad TW ps. „Kolega” był rezydent SB w stoczni

podjęto decyzję o wzmożonej inwigilacji Zająca oraz sprawdzono, czy brał czynny udział w „czasie zajęć grudniowych, styczniowych i majowych”. Gdyby się to potwierdziło, SB miała go zacząć kontrolować w ramach założonego „kwestionariusza operacyjnego”. W związku z tymi działaniami TW ps. „Bolek” otrzymał zadanie: „wejść w bliższy kontakt z ZAJĄCEM i w miarę możliwości ustalić, czy był on inspirowany przez kogoś, zabierając głos na temat tablicy oraz czy nosi się z zamiarem ponownego wystąpienia na ten sam temat podczas zebrania ogólnego”⁷³.

Wspomnieliśmy już, że ważnym źródłem informacji na temat działalności TW ps. „Bolek” są dokumenty UOP i MSW wytworzone po 1989 r. Wśród nich na szczególną uwagę zasługuje notatka oficera UOP w Gdańsku z października 1993 r., w której znalazła się informacja, że w aktach SO krypt. „Jesień 70” odnaleziono dokument dotyczący roli TW ps. „Bolek” w identyfikacji jednego z przywódców Grudnia '70 – Kazimierza Szołocha. 13 października 1993 r. pracownik archiwum UOP w Gdańsku „odnalazł w aktach sprawy obiektowej krypt[onim] »Jesień 70« nr arch. IV-15 (dot[yczącej] wydarzeń grudniowych w 1970 r.) notatkę służbową z dn. 19 I 1971 r. dot[yczącą] Kazimierza Szołocha sporządzoną przez [...]. Z notatki tej wynika, iż identyfikacja osoby K[azimierza] Szołocha jako uczestnika wydarzeń grudniowych nastąpiła na podstawie informacji od tajnego współpracownika ps. »Bolek«. [...] W[yżej] wym[ieniona] notatka służbowa znajduje się w aktach sprawy obiektowej krypt[onim] »Jesień 70« nr arch. IV-15 w tomie 9A na karcie nr 295. Tom ten posiada twardą, sztywną okładkę, został oprawiony przez introligatora, wszystkie karty są zszyte i sklezione. Notatka została sporządzona piórem odręcznym, piórem, atramentem koloru niebieskiego, na kartce w kratkę z notatnika formatu A-5 (format zeszytowy). Kartka zapisana jest dwustronnie, na pierwszej stronie znajduje się 21 linii i jest ona zapisana cała (w drugiej linii jest podkreślona klauzula »tajne specjalnego znaczenia«). Na drugiej stronie znajduje się 16 linii oraz podpis osoby sporządzającej notatkę. Z podpisu wynika, że notatka została wykonana przez [...]. Notatka dotyczy zachowania się Kazimierza Szołocha w Stoczni Gdańskiej im. Lenina w trakcie wydarzeń grudniowych w 1970 r. Na pierwszej stronie karty w linii 18 znajduje się zapis, iż identyfikacji K[azimierza] Sz[ołocha] dokonał TW ps. »Bolek«”⁷⁴.

Również protokół komisji kontrolnej z 5 czerwca 1992 r. powołanej dla zbadania okoliczności zaginięcia dokumentów SB dotyczących L. Wałęsy w Delegaturze UOP w Gdańsku dostarcza wielu informacji na temat aktywności TW ps. „Bolek”⁷⁵. Wynika

kpt. Józef Dąbek ps. „Madziar”, ten sam, który „obsługiwał” na terenie stoczni TW ps. „Bolek”. Por. IPN Gd 003/16, t. 3, Notatka służbowa ppor. T. Majewskiego ze spotkania z TW ps. „Kolega”, Gdańsk, 7 I 1972, k. 11; IPN Gd 003/16, t. 3, Doniesienie TW ps. „Kolega” odebrane przez ppor. T. Majewskiego, Gdańsk, 28 II 1972, k. 115; IPN Gd 003/16, t. 3, Doniesienie TW ps. „Kolega” odebrane przez kpt. E. Misztala, Gdańsk, 23 VII 1972, k. 292; IPN Gd 003/16, t. 4, Informacja TW ps. „Kolega” odebrana przez rezydenta ps. „Madziar”, Gdańsk, 15 I 1973, k. 50. Szerzej na temat TW ps. „Kolega” w aneksie źródłowym nr 14.

⁷³ IPN Gd 0046/576, t. 5, Informacja TW ps. „Bolek” przekazana podczas spotkania z kpt. Z. Ratkiewiczem..., k. 54.

⁷⁴ IPN BU 1658/3, Notatka służbowa dotycząca odnalezienia dokumentu w sprawie roli TW ps. „Bolek” w inwigilacji jednego z przywódców gdańskiego Grudnia '70..., k. 65 (zob. aneks źródłowy nr 69). W kopii dokumentu przekazanego do IPN przez ABW zanonimizowano personalia funkcjonariusza SB. Chodzi być może o kpt. Edwarda Graczyka. Zob. także rozdział *Figurant kryptonim „Bolek” (1978–1980)*.

⁷⁵ IPN BU 1658/1, *Protokół z przeglądu materiałów dotyczących agenturalnej działalności Lecha Wałęsy...*, k. 77–83.

z niego, że w tym czasie w archiwach UOP/MSW znajdowało się ponad trzydzieści różnych istotnych dokumentów związanych z TW ps. „Bolek”, które w większości pochodziły z akt SO krypt. „Arka” oraz SO krypt. „Jesień 70” i łącznie stanowiły one około osiemdziesięciu stron. Poza dokumentami rejestracyjnymi (dziennik rejestracyjny, karta wzoru E-14 i wydruk z ZSKO) wśród dokumentów była m.in. „notatka odrębna prawdopodobnie rekonstruująca treść zobowiązania do współpracy TW »Bolek« z SB”⁷⁶. Ponadto w aktach SO krypt. „Arka” i SO krypt. „Jesień 70” znajdowało się wówczas m.in.:

- sześć doniesień, informacji i notatek służbowych kpt. E. Graczyka ze spotkań z TW ps. „Bolek” (z 19 grudnia 1970 r., 16 stycznia 1971 r., 23 stycznia 1971 r., 26 stycznia 1971 r., 6 lutego 1971 r. i 25 marca 1971 r.);
- trzy doniesienia TW ps. „Bolek” złożone kpt. H. Rapczyńskiemu (dwa z 26 maja 1971 r. i 15 lipca 1971 r.);
- siedem informacji i notatek służbowych kpt. Z. Ratkiewicza ze spotkań z TW ps. „Bolek” (z 22 października 1971 r., 5 listopada 1971 r., 29 listopada 1971 r., 28 stycznia 1972 r., 31 stycznia 1972 r., 27 października 1972 r. i 15 grudnia 1973 r.);
- pięć informacji odebranych lub opracowanych na podstawie słów TW ps. „Bolek” przez rezydenta SB w Stoczni Gdańskiej kpt. Józefa Dąbka ps. „Madziar” i ppor. Janusza Stachowiaka (z 26 września 1972 r., 30 października 1972 r., 21 listopada 1972 r., 1 grudnia 1973 r. i 16 listopada 1974 r.)⁷⁷.

Analiza treści wspomnianych dokumentów nie jest dziś możliwa ze względu na fakt, że zostały one ukradzione z archiwum UOP w latach dziewięćdziesiątych⁷⁸.

⁷⁶ *Ibidem*, k. 78.

⁷⁷ *Ibidem*, k. 81–82.

⁷⁸ Mechanizmom „wyprowadzania” dokumentów TW ps. „Bolek” z archiwum UOP poświęcone są m.in. rozdziały: *Niszczenie akt w Warszawie (1992–1993)* i *Niszczenie akt w Gdańsku (1993–1995)*.